

Πρόγραμμα Ειδίκευσης στη Συμβουλευτική & τον Προσανατολισμό (ΠΕΣΥΠ)
Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης

**Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ
ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΥΠΟ ΤΟ
ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΛΙΚΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ**

Πτυχιακή Εργασία

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΒΙΟΛΕΤΗΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ, Master in Public Management
Καθηγητής Β/θμιας Εκπαίδευσης
Διευθυντής Σχολικής Μονάδας Β/θμιας Εκπαίδευσης

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΠΑΝΟΥ

ΦΥΣΙΚΟΣ, M.Sc., M.Eng.
Καθηγήτρια Β/θμιας Εκπαίδευσης

Υπεύθυνη καθηγήτρια: κα Ρ. Καλούρη

Ιούνιος 2014
Μαρούσι

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	4
Περίληψη.....	5
Κεφάλαιο I: Η Συμβουλευτική Διαδικασία και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός.....	6
1.1 Εισαγωγή.....	7
1.2 Η Συμβουλευτική Διαδικασία.....	7
1.3 Επαγγελματικός Προσανατολισμός.....	9
1.4 Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός.....	10
1.5 Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του συμβούλου.....	11
1.6 Μοντέλα και Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων στη Συμβουλευτική Σταδιοδρομία.....	12
1.7 Ψυχομετρικά Τεστ.....	14
Κεφάλαιο II: Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση στην Ελλάδα.....	16
2.1 Εισαγωγή.....	17
2.2 Ιστορική Ανασκόπηση.....	18
2.2.1 Η Τεχνική Εκπαίδευση στην εποχή του Ιωάννη Καποδίστρια.....	18
2.2.2 Η Τεχνική Εκπαίδευση τον 20 ^ο αιώνα.....	19
2.2.3 Η Τεχνική Εκπαίδευση στις αρχές του 21 ^{ου} αιώνα.....	23
2.3 Διάρθρωση Σπουδών Επαγγελματικού Λυκείου και Τάξεις Μαθητείας.....	24
2.4 Ομάδες Προσανατολισμού, Τομείς και Ειδικότητες στα Επαγγελματικά Λύκεια.....	25
2.5 Προγράμματα Σπουδών Ημερήσιου Επαγγελματικού Λυκείου.....	27
2.5.1 Πρόγραμμα Σπουδών της Α΄ τάξης ΕΠΑ.Λ.....	27
2.5.2 Πρόγραμμα Σπουδών της Β΄ τάξης ΕΠΑ.Λ.....	29
2.5.3 Πρόγραμμα Σπουδών της Γ΄ τάξης ΕΠΑ.Λ.....	30
2.5.4 Πρόγραμμα Σπουδών Τάξης Μαθητείας.....	31
2.6 Ίδρυση Ειδικών Επαγγελματικών Γυμνασίων και Λυκείων.....	32
2.7 Λοιπές νομοθετικές διατάξεις για ρύθμιση θεμάτων ΕΠΑ.Λ.....	32

Κεφάλαιο III: Διοίκηση Ολικής Ποιότητας στην Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση και Συμβουλευτική	33
3.1 Εισαγωγή.....	34
3.2 Αρχές Διοίκησης Ολικής Ποιότητας (ΔΟΠ).....	34
3.2.1 Η σχέση πελάτη-προμηθευτή.....	34
3.2.2 Ποιότητα.....	35
3.2.3 Έλεγχος ποιότητας.....	35
3.2.4 Διασφάλιση ποιότητας.....	36
3.2.5 Πολιτική ποιότητας.....	36
3.3 Αρχές της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας στην Εκπαίδευση.....	37
3.4 Το εκπαιδευτικό προϊόν, η ποιότητα υπηρεσιών στην Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση και η Συμβουλευτική Διαδικασία.....	39
Κεφάλαιο IV: Συμπεράσματα και Προτάσεις.....	41
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	50
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....	52
Δικτυογραφία.....	53

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία πραγματοποιείται στο πλαίσιο του ετήσιου *Προγράμματος Ειδίκευσης στη Συμβουλευτική και τον Προσανατολισμό* (ΠΕΣΥΠ) της ΑΣΠΑΙΤΕ.

Λόγω του ότι οι συγγραφείς της εργασίας είναι καθηγητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που έχουν υπηρετήσει σε θέσεις ευθύνης και διοικητικής υποστήριξης αντίστοιχα του Τμήματος Επαγγελματικής Εκπαίδευση του Υπουργείου Παιδείας, κρίθηκε σκόπιμη η μελέτη της σπουδαιότητας της εισαγωγής της Συμβουλευτικής Διαδικασίας και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού στα Γενικά και Ειδικά Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑ.Λ.) λαμβάνοντας υπόψη στοιχεία της δομής των Ωρολογίων Προγραμμάτων του σχολικού έτους 2013-2014 και των αρχών της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας στην Εκπαίδευση.

Περίληψη

Στο πρώτο κεφάλαιο της πτυχιακής εργασίας γίνεται αναφορά στις έννοιες της Συμβουλευτικής Διαδικασίας και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού, στα ειδικά χαρακτηριστικά του συμβούλου, στα μοντέλα και τις θεωρίες λήψης αποφάσεων, στη συμβουλευτική σταδιοδρομία καθώς και στα ψυχομετρικά τεστ. Ακόμη γίνεται αναζήτηση της προέλευσης των πρώτων αναφορών της συμβουλευτικής διαδικασίας και του επαγγελματικού προσανατολισμού στην Αθήνα του 5^{ου} π.Χ. αιώνα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι ιστορικοί νομοθετικοί σταθμοί της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα από τον 19^ο αιώνα μέχρι σήμερα. Γίνεται λεπτομερής αναφορά σε θέματα σχετικά με την οργάνωση και τη δομή της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και παρατίθενται στοιχεία σχετικά με τα Ωρολόγια Προγράμματα, τους Τομείς και τις Ειδικότητες σύμφωνα με τις νομοθετικές ρυθμίσεις του τρέχοντος έτους καθώς και νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με τις τάξεις μαθητείας.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι αρχές της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας σε άμεση συσχέτιση με τη συστημική μελέτη της εκπαιδευτικής διαδικασίας και επισημαίνεται η αναγκαιότητα εισαγωγής της συμβουλευτικής διαδικασίας στις Γενικές και Ειδικές Τεχνικές και Επαγγελματικές σχολικές μονάδες της χώρας με σκοπό τη βελτίωση του εκπαιδευτικού προϊόντος και της ποιότητας των υπηρεσιών στην Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται κριτικός σχολιασμός των στοιχείων που παρουσιάζονται στα προηγούμενα κεφάλαια. Εξάγονται συμπεράσματα και παρουσιάζονται προτάσεις για τη βελτίωση των υπηρεσιών που παρέχουν οι σχολικές μονάδες Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης στους μαθητές μέσω της συμβουλευτικής διαδικασίας και του επαγγελματικού προσανατολισμού υπό το πρίσμα της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας στην Εκπαίδευση.

Κεφάλαιο I

Η Συμβουλευτική Διαδικασία και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός

1.1 Εισαγωγή

Ο 21^{ος} αιώνας είναι αναμφισβήτητα ο αιώνας που τα τεχνολογικά επιτεύγματα χρησιμοποιούνται σε κάθε τομέα της καθημερινότητας του ανθρώπου. Ως εκ τούτου, ο μέσος άνθρωπος, που ζει στις πόλεις και κατακλύζεται από ένα πλήθος πληροφοριών, για να μπορέσει να πάρει τις σωστές αποφάσεις για το άτομό του, πρέπει να είναι εφοδιασμένος με τις κατάλληλες γνώσεις. Επομένως ο άνθρωπος πρέπει να διαθέτει κριτική σκέψη, να μπορεί να διακρίνει τα θετικά και τα αρνητικά μιας προβληματικής κατάστασης, εξετάζοντας όλες τις συνθήκες και τις παραμέτρους από διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Στο σημείο αυτό η συμβουλευτική διαδικασία έρχεται για να προσφέρει τα μέγιστα και σε συνδυασμό με τον επαγγελματικό προσανατολισμό να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής των ανθρώπων και να συμβάλουν στην ευημερία του κράτους και στην ανάπτυξη της χώρας.

1.2 Η Συμβουλευτική Διαδικασία

Η συμβουλευτική αναπτύχθηκε ως έννοια και διαδικασία, έστω και με τη μορφή που παρουσιάστηκε ιστορικά, τον 5ο π.Χ. αιώνα από τον Σωκράτη. Ο αρχαίος Αθηναίος φιλόσοφος προσπάθησε να γνωρίσει τον εαυτό τους εις βάθος (γνώθι σαυτόν). Εφόσον λοιπόν κάποιος γνωρίσει ουσιαστικά τον εαυτό του και τις πτυχές της ψυχής του, μπορεί να αναδείξει τις ικανότητές του, τις επιθυμίες του, να ανακαλύψει τις δεξιότητές του και να γίνει κύριος του εαυτού του σε όλους τους τομείς της προσωπικής και κοινωνικής ζωής του. Η αναζήτηση της ψυχής είναι μια διαδικασία αυτοεξέτασης και αυτοανάλυσης που παραπέμπει στις σύγχρονες διαδικασίες της συμβουλευτικής ψυχολογίας (Μαλικιώση-Λοϊζου Μ., 2012, σ. 30).

Η μέθοδος του Σωκράτη για την κατανόηση του *εαυτού* εμπεριέχει στοιχεία και επιμέρους διαδικασίες της συμβουλευτικής. Αυτά είναι η μαιευτική μέθοδος, η ενεργητική ακρόαση και η διαλεκτική. Ο Σωκράτης άφηνε τον συνομιλητή του να εκφράσει ελεύθερα την άποψή του για το θέμα που τον απασχολούσε θεωρώντας αρχικά αυτή την άποψη ως ολοκληρωμένη και στη συνέχεια με τη διαδικασία των διαδοχικών ερωτήσεων και απαντήσεων τον οδηγούσε σε νέα συμπεράσματα και σε νέες προσεγγίσεις της αλήθειας (Βικιπαίδεια, 2014).

Αντιστοίχως, ο σύμβουλος έχει πλήρη άγνοια του προβλήματος που θα ακούσει από τον συμβουλευόμενο για την αναζήτηση της βέλτιστης λύσης. Έτσι, ο πρώτος θα προσπαθήσει να εκμαιεύσει τις εσωτερικές επιθυμίες και προτιμήσεις του δεύτερου ακούγοντάς τον προσεκτικά (ενεργητική ακρόαση) ώστε να τις αναδείξει και να τον βοηθήσει στην εύρεση της καλύτερης λύσης με βάση τα προσωπικά-ξεχωριστά χαρακτηριστικά του.

Η Συμβουλευτική χρησιμοποιείται για την αντιμετώπιση προβληματικών καταστάσεων που ανήκουν σε ένα ευρύ φάσμα προβλημάτων και δυσκολιών που πιθανόν να αντιμετωπίζει το άτομο. Αναφέρεται σε προβλήματα της καθημερινότητας του ατόμου που σχετίζονται με τον κοινωνικό και οικογενειακό του περίγυρο, με προσωπικά προβλήματα, αλλά και πάσης φύσεως προβληματικές καταστάσεις (Κασσωτάκης, 2004, σ. 50).

Η Συμβουλευτική είναι μια διαδικασία τακτικών και συστηματικών βημάτων κατά την οποία ο σύμβουλος βοηθά τον συμβουλευόμενο να κατανοήσει τα θέματα που τον απασχολούν και να τον κινητοποιήσει ώστε να βρει μια λύση στα προβλήματα και να αποκαλυφθεί το δυναμικό του (Σιδηροπούλου-Δημάκου, ά.έ., σ. 3). Παράλληλα αξιοποιούνται θεωρίες και τεχνικές των Ανθρώπινων Επιστημών και ειδικότερα της Ψυχολογίας (Κασσωτάκης, 2004, σ. 49).

Σκοπός της Συμβουλευτικής δεν είναι ο σύμβουλος να δώσει έτοιμες συστάσεις, συμβουλές και υποδείξεις στον συμβουλευόμενο, αλλά να τον καθοδηγήσει έμμεσα μέσα από μια διαδικασία συζήτησης με ερωτήσεις και απαντήσεις ώστε να δραστηριοποιηθεί και να καταλήξει από μόνος του στη σωστή επιλογή (Κασσωτάκης, 2004, σ. 47).

Με άλλα λόγια, ο συμβουλευόμενος αντιλαμβάνεται ότι δυσκολεύεται να πάρει κάποιες αποφάσεις και θεωρεί ως καλή λύση να καταφύγει στον σύμβουλο. Ο σύμβουλος προσπαθεί να δημιουργήσει ένα κλίμα εμπιστοσύνης και ακούει προσεκτικά τα όσα καταθέτει ο συμβουλευόμενος. Ο σύμβουλος προσπαθεί μέσα από τη συζήτηση που θα ακολουθήσει να διακρίνει ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συμβουλευόμενου, όπως στάσεις, αξίες, *πιστεύω*, *θέλω* για να τον βοηθήσει να επιλέξει τη λύση στο πρόβλημα που τον απασχολεί ώστε να πετύχει τελικά στους στόχους του. Για να είναι ουσιαστική η διαδικασία της συμβουλευτικής ο συμβουλευόμενος πρέπει να έχει αποφασίσει την πραγματοποίηση συναντήσεων με

τον σύμβουλο και ο σύμβουλος να έχει αναπτύξει εκείνες τις δεξιότητες ώστε να μπορέσει να βοηθήσει με τον καλύτερο τρόπο τον συμβουλευόμενο. Επομένως, ο σύμβουλος πρέπει να είναι γνώστης όσων περισσότερων πτυχών του εαυτού του και να διακατέχεται από επίγνωση, ενσυναίσθηση και δεξιότητες ενεργητικής ακρόασης, ώστε να μπορέσει να κατανοήσει σε βάθος τα χαρακτηριστικά του συμβουλευόμενου και το πρόβλημά του.

1.3 Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Ο όρος Επαγγελματικός Προσανατολισμός (δεκαετία του 1970) αναφερόταν στη βοήθεια που προσέφεραν κάποιες υπηρεσίες για την επιλογή του επαγγέλματος από τους πολίτες της χώρας και θεωρούνταν νέος κλάδος των Παιδαγωγικών Επιστημών (Κασσωτάκης, 2004, σ. 43&45).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η επιλογή του κατάλληλου επαγγέλματος ήταν πολύ σημαντική από την ελληνική αρχαιότητα. Πιο συγκεκριμένα, ο Πλάτωνας θεωρούσε ότι κάθε πολίτης έπρεπε να ακολουθεί το επάγγελμα που ταίριαζε καλύτερα στα χαρακτηριστικά του, διότι έτσι ο άνθρωπος ανακάλυπτε τον εσωτερικό πραγματικό του εαυτό και κατά συνέπεια η κοινωνία ευημερούσε (Πλάτωνος Πολιτεία).

Ο επαγγελματικός προσανατολισμός εισήχθη στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με τον όρο *Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός* προκειμένου να περιγραφτούν οι διαδικασίες που ακολουθούνται εντός των σχολικών μονάδων ώστε οι μαθητές να κάνουν τις κατάλληλες για αυτούς επιλογές σχετικά με τη λήψη μελλοντικών επαγγελματικών αποφάσεων για τις σπουδές και την εργασία τους (Κασσωτάκης, 2004, σ. 43&54).

Ο όρος προέρχεται από μετάφραση του αντίστοιχου γαλλικού όρου *Orientation Scolaire et Professionnelle* και χρησιμοποιείται κυρίως για να γίνει αναφορά στο αντίστοιχο μάθημα του Γυμνασίου, γνωστό με τα αρχικά του όρου Σ.Ε.Π., ενώ από το σχολικό έτος 2013-2014 εισήχθη στα Επαγγελματικά Λύκεια και ο όρος *Ομάδα Προσανατολισμού* (Ν. 4186/2013). Έτσι οι μαθητές στο Γυμνάσιο με το μάθημα Σ.Ε.Π. ανακαλύπτουν και τις επιθυμίες τους ώστε στο Επαγγελματικό Λύκειο να διδαχθούν μαθήματα επιλέγοντας την κατάλληλη Ομάδα Προσανατολισμού μαθημάτων που τους ταιριάζει.

1.4 Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Ο όρος *Επαγγελματική Συμβουλευτική* αναφέρεται στη βοήθεια που προσφέρεται στο άτομο για να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες και τα προβλήματα που δημιουργούνται σχετικά με την επιλογή του επαγγέλματος και γενικότερα με την ένταξή του στην αγορά εργασίας. Ο όρος *Επαγγελματική Συμβουλευτική* ταυτίζεται με τον όρο *Συμβουλευτική* όταν συνοδεύεται από τον όρο *Επαγγελματικός Προσανατολισμός* (Κασσωτάκης, 2004, σ. 50). Παρόλα αυτά η *Επαγγελματική Συμβουλευτική* δεν ταυτίζεται με τον όρο *Επαγγελματικός Προσανατολισμός*. Οι δύο έννοιες είναι πολύ κοντά εννοιολογικά με συνεχείς επικαλύψεις, αλλά δεν είναι ταυτόσημες. Η πρώτη παραπέμπει σε θέματα σχετικά με την Ψυχολογία, ενώ η δεύτερη στον τομέα της Οικονομίας και της Απασχόλησης (Κασσωτάκης, 2004, σ. 51).

Ο όρος *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός* προέρχεται από μετάφραση του αντίστοιχου αγγλικού όρου *Counselling and Vocational Guidance*, κάτι που δείχνει και το μεγάλο βαθμό επίδρασης της Αγγλοσαξωνικής Σχολής στη διαμόρφωση του ελληνικού όρου (Κασσωτάκης, 2004, σ. 44).

Η συμβουλευτική είναι μια διαδικασία που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εκπαιδευτικό εργαλείο, διότι κάθε μαθητής είναι ξεχωριστός και μοναδικός. Κανείς δεν μπορεί εκ των πρότερων να γνωρίζει πλήρως τα *θέλω* και τις ικανότητές του. Αλλά ακόμη και αν υπήρχε κάποια μικρή πιθανότητα ο μαθητής να γνωρίζει πλήρως τα ανωτέρω, δεν σημαίνει οπωσδήποτε ότι είναι ενήμερος της απαραίτητης εκπαίδευσης που πρέπει να λάβει ώστε να φτάσει επιτυχώς στον στόχο του.

1.5 Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του συμβούλου

Ο σύμβουλος για να μπορέσει επιτυχώς να βοηθήσει τον συμβουλευόμενο πρέπει να έχει φτάσει ο ίδιος σε ένα στάδιο ικανοποιητικής προσωπικής ανάπτυξης. Καταρχάς, ο σύμβουλος προσεγγίζει πάντα την προβληματική κατάσταση από την πλευρά του συμβουλευόμενου και φροντίζει ώστε να δημιουργηθεί κλίμα ευχάριστο κατά τη διάρκεια της συμβουλευτικής διαδικασίας. Με αυτόν τον τρόπο, ο συμβουλευόμενος δεν νιώθει ότι κρίνεται ή τιμωρείται και φανερώνει περισσότερες πτυχές του εσωτερικού του κόσμου. Ουσιαστικά ο σύμβουλος δέχεται τον συμβουλευόμενο όπως ακριβώς είναι, στο σύνολό του (άνευ όρων αποδοχή), χωρίς να προσπαθεί να αγνοήσει τα *δύσκολα* σημεία που συνήθως προκύπτουν, αλλά δεν συγκεντρώνει την προσοχή του ούτε σε συγκεκριμένες συμπεριφορές, αφού οι δυσκολίες προκύπτουν από το σύνολο της προσωπικότητας του ατόμου.

Ο σύμβουλος βοηθά τον συμβουλευόμενο να συνειδητοποιήσει και να ικανοποιήσει τις ανάγκες του ώστε να επιλύσει τα προβλήματά του με την καλύτερη για τον ίδιο τον συμβουλευόμενο λύση.

Η ενθάρρυνση του ατόμου είναι πολύ σημαντική στην συμβουλευτική. Ο σύμβουλος πρέπει να δείχνει εμπιστοσύνη στον συμβουλευόμενο, να τονίζει την αξία και τη μοναδικότητά του, να τον προτρέπει να λάβει αποφάσεις μετά από ώριμη σκέψη και παράλληλα να μην υποτιμά τη σοβαρότητα της προβληματικής κατάστασης. Ο συμβουλευόμενος *ανοίγεται* στον σύμβουλο εφόσον νιώσει ότι υπάρχει κάποιος που τον πιστεύει, τον καταλαβαίνει, συμεριζεται το πρόβλημά του και προσπαθεί από κοινού μαζί του. Ο σύμβουλος επομένως πρέπει να διακατέχεται από ενσυναίσθηση, να εμπνέει εχεμύθεια, εμπιστοσύνη και να αποδέχεται άνευ όρων το πρόβλημα του συμβουλευόμενου.

Απαραίτητη προϋπόθεση είναι βέβαια ο συμβουλευόμενος να έχει αποφασίσει να συμμετέχει στη διαδικασία της συμβουλευτικής και να είναι ανοιχτός σε αλλαγές, παρά τις όποιες γνωστικές ή/και συναισθηματικές συγκρούσεις που δημιουργούν δυσφορία και περιορίζουν τις δυνατότητες του ατόμου. Ο σύμβουλος αναμένει ότι ο συμβουλευόμενος θα αλλάξει ως αποτέλεσμα της εφαρμογής διαφόρων τεχνικών ή χρήσης συγκεκριμένων μεθόδων και γι' αυτό επιμένει έντονα στην ενεργητική συμμετοχή του. Ο σύμβουλος δείχνοντας κατανόηση εις βάθος προσπαθεί να αναπτύξει σχέση εντιμότητας, κατανόησης και εμπιστοσύνης.

1.6 Μοντέλα και Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων στη Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας

Μια σύντομη αναφορά στις θεωρίες λήψης επαγγελματικής απόφασης κρίνεται σκόπιμη, διότι συνδέεται άμεσα με τις επαγγελματικές αποφάσεις που καλούνται οι μαθητές να λάβουν μετά το Γυμνάσιο.

Οι θεωρίες λήψης επαγγελματικής απόφασης αποτελούν μια ξεχωριστή κατηγορία θεωριών στη συμβουλευτική για τη λήψη αποφάσεων. Κύριοι εκπρόσωποί τους είναι οι: Hilton (1962), Katz (1963), Kaldor και Zytowsky (1969), Gellat (1962), Vroom (1964), Tiedeman και O'Hara (1963), Harren (1979) και Gati (1986). Ακολουθεί επιγραμματικά χρονολογική αναφορά στις θεωρίες τους.

Hilton (1962): Ο Hilton κάνει ιδιαίτερο λόγο στην επιλογή επαγγελματικής κατεύθυνσης και έχει ως βασικές έννοιες τη λογική επιλογή που υπάρχει στη θεωρία των οικονομικών (Νάκου Σ., 2008, σ. 5). Θεωρεί ότι όταν το άτομο καλείται να πάρει μια απόφαση έχει προηγηθεί κάποιο περιβαλλοντικό ερέθισμα, το οποίο οδηγεί το άτομο σε μια κατάσταση ψυχολογικής έντασης, σε μια κατάσταση μη ισορροπίας. Κατόπιν μέσα από μια σειρά διαδικασιών ενεργοποιείται ο μηχανισμός της νοητικής ισορροπίας (Σιδηροπούλου-Δημάκου Δ. κ.ά., 2008, σ. 8).

Gellat (1962): Για τον Gellat το άτομο που θα πάρει κάποια απόφαση δίνει μεγάλη έμφαση στις διαθέσιμες πληροφορίες και πρέπει να καταλήξει σε δύο εναλλακτικές επιλογές (Σιδηροπούλου-Δημάκου Δ. κ.ά., 2008, σ. 9-10).

Katz (1963): Ο Katz συνδέει τη λήψη αποφάσεων με τη σταδιοδρομία λαμβανομένου υπόψη του συστήματος αξιών του ατόμου, των πληροφοριών και της πρόβλεψης των πιθανών εκβάσεων (Σιδηροπούλου-Δημάκου Δ. κ.ά., 2008, σ. 8).

Tiedeman και O'Hara (1963): Αναφέρονται στη διαδικασία λήψης επαγγελματικής απόφασης που διακρίνεται στη φάση προετοιμασίας και στη φάση υλοποίησης και προσαρμογής. Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι μηχανισμοί ταύτισης και διαφοροποίησης με πρόσωπα και απόψεις (Σιδηροπούλου-Δημάκου Δ. κ.ά., 2008, σ. 10).

Vroom (1964): Το μοντέλο χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα σύνθετα μαθηματικά και στατιστικά στοιχεία και υπάρχει διάκριση μεταξύ προτίμησης του ατόμου, επιλογής και κατάληξης σε λύση (Σιδηροπούλου-Δημάκου Δ. κ.ά., 2008, σ. 10).

Kaldor και Zytowsky (1969): Το μοντέλο αναφέρεται στη λήψη επαγγελματικών αποφάσεων. Η λήψη της απόφασης εξαρτάται από το σύστημα προτιμήσεων του ατόμου, τα μέσα που διαθέτει εκείνη τη στιγμή και τον βαθμό ικανοποίησης του ατόμου από κάθε πιθανή επιλογή (Σιδηροπούλου-Δημάκου Δ. κ.ά., 2008, σ. 9).

Harren (1979): Ο Harren στηρίχθηκε στη θεωρία των Tiedeman και O'Hara και ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τον τρόπο που τα άτομα οδηγούνται στη λήψη των αποφάσεων (Σιδηροπούλου-Δημάκου Δ. κ.ά., 2008, σ. 11).

Gati (1986): Το μοντέλο του Gati είναι γνωστό και ως μοντέλο διαδοχικού αποκλεισμού. Το άτομο εξετάζει τις ποιοτικές και ποσοτικές διαστάσεις κάθε εναλλακτικής επιλογής και οδηγείται στον αποκλεισμό κάποιων επιλογών (Σιδηροπούλου-Δημάκου Δ. κ.ά., 2008, σ. 9).

1.7 Ψυχομετρικά Τεστ

Ο σύμβουλος μπορεί να χρησιμοποιήσει μια σειρά από εργαλεία, γνωστά με τον όρο ψυχομετρικά τεστ, προκειμένου να συλλέξει αντιπροσωπευτικά στοιχεία σχετικά με τη συμπεριφορά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του συμβουλευόμενου.

Τα ψυχομετρικά τεστ μπορούν να εφαρμοστούν σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο συμβουλευτικής, αλλά και μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή. Ακόμη στοχεύουν στην αριθμητική αποτύπωση των ατομικών χαρακτηριστικών και ιδιοτήτων ώστε ο συμβουλευόμενος να υπαχθεί σε μια κατηγορία με βάση τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα τεστ προσωπικότητας, νοημοσύνης, λόγου και ακοής, αξιολόγησης συμπεριφοράς, αισθητηριοκινητικά, ανάγνωσης, ενδιαφερόντων και ικανοτήτων (ΚΠΣ Πρόγραμμα, σ. 41) που στοχεύουν αντίστοιχα στην εύρεση χαρακτηριστικών ιδιοτήτων του συμβουλευόμενου.

Τα αποτελέσματα των ψυχομετρικών τεστ μπορούν να χρησιμοποιηθούν για ποιοτικές και ποσοτικές αναλύσεις. Σημειώνεται ότι όπως κάθε τεστ έτσι και τα ψυχομετρικά για να οδηγήσουν σε αντιπροσωπευτικά συμπεράσματα πρέπει να χαρακτηρίζονται από αξιοπιστία και εγκυρότητα.

Ενδεικτικά θα αναφερθούμε στο τεστ προσωπικότητας Myers-Briggs Type Indicator (MBTI), το οποίο σχεδιάστηκε για να μετρήσει τις ψυχολογικές προτιμήσεις και το πώς οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τον κόσμο και παίρνουν αποφάσεις. Οι προτιμήσεις αυτές εξήχθησαν από τις τυπολογικές θεωρίες που προτάθηκαν από τον Carl Gustav Jung (Ελβετός ψυχίατρος και ψυχοθεραπευτής) και δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά το 1921 το βιβλίο Ψυχολογικοί Τύποι (Psychological Types, 1923).

Ο Jung διατύπωσε στη θεωρία του ότι υπάρχουν 4 βασικές ψυχολογικές λειτουργίες μέσω των οποίων βιώνουμε τον κόσμο: η αίσθηση (sensation), η διαίσθηση (intuition), το συναίσθημα (feeling) και η σκέψη (thinking). Μία από αυτές τις λειτουργίες είναι κυρίαρχη κατά το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου. Η σκέψη και το συναίσθημα είναι κατά Jung το διχοτομικό ζεύγος της λογικής που αφορά στην κρίση, ενώ η αίσθηση και η διαίσθηση είναι το διχοτομικό ζεύγος της μη λογικής που αφορά στην αντίληψη.

Δημιουργοί του ερωτηματολογίου ήταν η Katharine Cook Briggs και η κόρη της Isabel Briggs Myers, αφού πρώτα είχαν μελετήσει εκτενώς το έργο του Jung (κατηγοριοποίηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε ψυχολογικούς τύπους). Το

ερωτηματολόγιο άρχισε να δημιουργείται κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, έχοντας την πεποίθηση ότι η γνώση προτιμήσεων της προσωπικότητας θα βοηθήσει τις γυναίκες που έμπαιναν στο βιομηχανικό εργατικό δυναμικό για πρώτη φορά για να είναι πιο αποτελεσματικές. Τελικά το MBTI οριστικοποιήθηκε το 1962 και επικεντρώνεται σε κανονικούς πληθυσμούς τονίζοντας την αξία των φυσικών διαφορών.

Το MBTI τεστ υπάρχουν 4 διχοτομικά ζεύγη και από τους μεταξύ τους συνδυασμούς προκύπτουν 16 τύποι, οι οποίοι αναφέρονται με τα αρχικά γράμματα για το καθένα από τους 4 τύπους προτιμήσεων.

Extraversion (E) – (I) Introversion

Sensing (S) – (N) Intuition

Thinking (T) – (F) Feeling

Judging (J) – (P) Perception

Το τεστ προσωπικότητας Myers-Briggs έχει χρησιμοποιηθεί εδώ και δεκαετίες, αλλά έχει κοινώς επικριθεί ως ένα *soft* εργαλείο που παράγει αποτελέσματα που δεν είναι πάντα αρκετά εφαρμόσιμα σε θέματα επιχείρησης ή καριέρας. Είναι αρκετά σημαντικό για τους ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων και τους ελεύθερους επαγγελματίες που θέλουν να μάθουν περισσότερα για τον εαυτό τους και να εντοπίσουν πιθανές ευκαιρίες με μεγαλύτερη επιτυχία.

Κεφάλαιο II

Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση στην Ελλάδα

2.1 Εισαγωγή

Η εκπαίδευση των πολιτών ενός κράτους ήταν πάντα μια καθοριστική παράμετρος για την ανάπτυξη μιας χώρας. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας συνεχώς διαμορφώνεται ανάλογα με τις κοινωνικο-οικονομικο-πολιτικές συνθήκες της εκάστοτε χρονικής περιόδου με στόχο την ευημερία, την καλύτερη οργάνωση και την επιχειρηματικότητα.

Στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας, η Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση δεν είχε λάβει σχεδόν ποτέ την πρέπουσα σημασία που της άρμοζε, παρόλο που είναι το μοναδικό είδος εκπαίδευσης που αν στηριχτεί μια χώρα είναι εφικτό να πορευτεί με γνώμονα την ανάπτυξη για την ευημερία και την καλύτερη ποιότητα ζωής των πολιτών της. Ουσιαστικά, με αυτό το είδος εκπαίδευσης οι νέοι αποκτούν τα κατάλληλα εφόδια και προετοιμάζονται για την ομαλότερη κοινωνική και επαγγελματική τους ένταξη.

Στην Ελλάδα, η έννοια της Τεχνικής Εκπαίδευσης εμφανίζεται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, σε προ-επαναστατικά κείμενα του απελευθερωτικού αγώνα ενάντια στον τουρκικό ζυγό. Με την πάροδο των ετών, η Τεχνική Εκπαίδευση έλαβε πολλές και ποικίλες μορφές ως προς τον τρόπο δομής και οργάνωσής της, μορφές όχι αναγκαστικά εφάμιλλες του σημερινού τύπου εκπαίδευσης. Πολλοί μελετητές εργάστηκαν συστηματικά ώστε να αναγνωριστεί η σημασία της τεχνικής εκπαίδευσης και να γίνει αποδεκτή από το κοινωνικό σύνολο (Dewey, 1916; Wirth, 1972; Camp & Doolittle, 1999; Smith, 1999), κάτι που ακόμη και σήμερα δεν έχει αναγνωριστεί και τη θεωρούν υποδεέστερη της Γενικής Εκπαίδευσης (Mills, 1925; Barak, 2002).

2.2 Ιστορική Ανασκόπηση

2.2.1 Η Τεχνική Εκπαίδευση στην εποχή του Ιωάννη Καποδίστρια

Η πρώτη φορά που το ελληνικό κράτος συμπεριέλαβε την Τεχνική Εκπαίδευση στη χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής ήταν κατά την περίοδο που κυβερνήτης της Ελλάδας ήταν ο Ιωάννης Καποδίστριας. Η γνώση και η τεχνογνωσία για την οργάνωση των τεχνικών εκπαιδευτικών δομών προήλθε από τους νέους του νεοσυσταθέντος ελληνικού κράτους, στους οποίους δόθηκαν κίνητρα για σπουδές σε χώρες του εξωτερικού.

Έτσι στην Ελλάδα, μέχρι στις αρχές του 20ου αιώνα, κατασκευάστηκαν νέα σχολεία και ιδρύθηκαν σχολές για την εκμάθηση τεχνών και επαγγελμάτων στο πλαίσιο της οικονομικής ανόρθωσης της πολιτικής του Καποδίστρια, ώστε οι νέοι να αποκτήσουν γνώσεις σχετικές με βιοποριστικά επαγγέλματα καθώς και επαγγελματική κατάρτιση σύμφωνα με τα πρότυπα των αντίστοιχων σχολών του εξωτερικού. Στον Πόρο ιδρύθηκε εκκλησιαστική σχολή και στην Αίγινα Ορφανοτροφείο, στο οποίο η διδασκαλία ακολουθούσε το αλληλοδιδασκτικό μοντέλο μάθησης. Πιο συγκεκριμένα, λειτουργούσαν τρία αλληλοδιδασκτικά σχολεία (δημοτικό τετραετούς φοίτησης), τρία ελληνικά σχολεία (γυμνάσια τριετούς φοίτησης), χειροτεχνεία (επαγγελματικές σχολές), το *Πρότυπον Σχολείον* που προετοιμάζε τους δασκάλους των αλληλοδιδασκτικών και το *Κεντρικόν Σχολείον* που ετοιμάζε τους μαθητές για σπουδές σε πανεπιστήμια του εξωτερικού (Λούβη & Ξιφαράς, 2012).

Σημαντική και ιστορικής σημασίας ήταν η ίδρυση της Γεωργικής Σχολής της Τίρυνθας, γνωστή ως *Πρότυπον Αγροκήπιον*, διότι οι βασικές γνώσεις και η τεχνογνωσία χρησιμοποιήθηκαν για την εκμετάλλευση του εθνικού πλούτου της χώρας και για την οικονομική ευημερία του κράτους. Η ίδρυση Πανεπιστημίου στην περίοδο διακυβέρνησης του Καποδίστρια δεν ήταν μέρος του εκπαιδευτικού σχεδίου, διότι τη δεδομένη χρονική περίοδο ήταν σημαντική η απόκτηση βασικών γνώσεων και τεχνογνωσίας για την σύσταση του νεοϊδρυθέντος κράτους.

Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί η προσπάθεια αυτή ανακόπηκε με τη δολοφονία του Καποδίστρια και δεν συνεχίστηκε από τους βασιλείς που ανέλαβαν τη διοίκηση της χώρας (Ευταξίας, 1907).

2.2.2 Η Τεχνική Εκπαίδευση τον 20^ο αιώνα

Τα γεγονότα που σημάδεψαν ιστορικά την έλευση του 20^{ου} αιώνα στην Ελλάδα ήταν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και η Μικρασιατική καταστροφή. Ως εκ τούτου, τα σύνορα του ελληνικού κράτους διευρύνονταν και ο πληθυσμός συνεχώς αυξανόταν, κάτι που απαιτούσε επιτακτικά το σχεδιασμό νέας πολιτικής πορείας προς όλους του τομείς με έμφαση στη λήψη μέτρων στη γεωργία, τη διοίκηση και τη δημόσια εκπαίδευση (Γκλαβάς, 2002).

Μετά τη μικρασιατική καταστροφή με την μετακίνηση πληθυσμού στις πόλεις της Ελλάδας αναπτύχθηκε η βιομηχανία, κάτι όμως που απαιτούσε την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού, το οποίο λόγω των πολέμων που προηγήθηκαν και των άλλων ιστορικών συγκυριών δεν υπήρχε. Η λύση του προβλήματος αναζητήθηκε στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων των απασχολούμενων εργατών στις βιομηχανίες μέσω της Τεχνικής Εκπαίδευσης, γεγονός που έφερε αντιδράσεις υψηλόβαθμων στελεχών που υποστήριζαν την μέχρι τότε επικρατούσα κλασική εκπαίδευση (Γκλαβάς, 2002). Σύμφωνα με τον Αλέξανδρο Δελμούζο, η κλασική εκπαίδευση δεν μπορούσε να προσφέρει στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα τεχνικές γνώσεις και/ή δεξιότητες για να εργαστούν στις βιοτεχνίες (Βιολέτης, 2013).

Οι αναταραχές στο εκπαιδευτικό τοπίο οδήγησαν τελικά στη ίδρυση τεχνικών και επαγγελματικών σχολών όπως: η Σεβαστοπούλειος Εργατική Σχολή, η Διπλάρειος Σχολή, η Σιβιτανίδειος Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων Καλλιθέας, η Βαλλιάνειος Επαγγελματική Σχολή Ληξουρίου, η Τριάντειος Επαγγελματική και Βιομηχανική Σχολή Πατρών και οι Σχολές του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Βόλου (Γκλαβάς, 2002).

Ακολουθεί η περίοδος της κατοχής και του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα χωρίς να υπάρχει κάποια ιδιαίτερη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής εκτός από πρόταση για να αποκτήσει η εκπαίδευση πιο πρακτικό χαρακτήρα μέσα από την αναμόρφωση των προγραμμάτων της (Βιολέτης, 2013).

Με τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, το ελληνικό κράτος και ξένοι οργανισμοί στηρίζουν οικονομικά κοινωφελή ιδρύματα και ιδιώτες με σκοπό την επαναλειτουργία των υπαρχόντων επαγγελματικών σχολών και την ίδρυση νέων (Αποστολίδης & Δουκάκης, 1988).

Ακολουθεί χρονικά η μεταπολεμική περίοδος (1950-1974) με ορόσημο για την εκπαιδευτική πολιτική και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση το έτος 1957, κατά το οποίο συγκροτείται Επιτροπή Παιδείας και καταθέτει στην κυβέρνηση το έργο της για τη μελέτη όλων των προβλημάτων του εκπαιδευτικού συστήματος (Χαραλάμπους, 1990). Η συμβολή των πορισμάτων αυτού του έργου για την Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση ήταν καταλυτικής σημασίας. Τα κυριότερα και προβληματικά σημεία ήταν η απουσία δημόσιου χαρακτήρα της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, ο μη οργανωμένος τρόπος συντονισμού της, η μη ύπαρξη κατάλληλα εκπαιδευμένου διδακτικού προσωπικού και η μη συσχέτιση των υπαρχόντων εκπαιδευτικών προγραμμάτων με τις κοινωνικο-οικονομικο-πολιτικές ανάγκες εκείνης της χρονικής περιόδου.

Τα πορίσματα της επιτροπής ελήφθησαν υπόψη από την τότε κυβέρνηση και θεσπίστηκε μια σειρά από νομοθετικές ρυθμίσεις (Ν.Δ. 3970/1959, Ν.Δ. 3971/1959 και Ν.Δ. 3973/1959), τα οποία θέτουν και τις νομοθετικές βάσεις της δημόσιας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης υπό την σκέπη της ιδρυθείσας ανεξάρτητης Διεύθυνσης Επαγγελματικής Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας. Ουσιαστικά, τότε ιδρύθηκαν οι σχολές Υπομηχανικών Αθηνών και Θεσσαλονίκης, οι επτά πρώτες δημόσιες Μέσες Τεχνικές Σχολές, οι Κατώτερες Επαγγελματικές Σχολές, το Ζάννειο Πειραματικό Τεχνικό Γυμνάσιο, η Σχολή Εκπαιδευτικών Λειτουργών Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε).

Ακολουθεί εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και η εκπαίδευση χαρακτηρίζεται ως δωρεάν σε όλες τις βαθμίδες, συμπεριλαμβανομένων του Τεχνικού και Επαγγελματικού Λυκείου καθώς και των Τεχνικών Σχολών Εξειδίκευσης (Ν.Δ. 4379/1964). Καθιερώνεται στην εκπαίδευση η δημοτική γλώσσα και η εννιάχρονη υποχρεωτική φοίτηση. Ιδρύεται το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και Πανεπιστημίων ώστε να έχουν πρόσβαση όλοι οι πολίτες της χώρας στην εκπαίδευση ανεξαρτήτου κοινωνικής και ταξικής προέλευσης (Ιμβριώτη, 1980).

Ακολουθεί η εφαρμογή του αναγκαστικού νόμου Α.Ν. 129/1967, με την επιβολή του στρατιωτικού καθεστώτος, αλλάζοντας ριζικά την οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης.

Δέκα χρόνια αργότερα, που η Ελλάδα διάνυε ιστορικά την περίοδο της μεταπολίτευσης, τα Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια έγιναν ισότιμα με τα Γενικά

Λύκεια (Ν. 309/1976) και η τριτοβάθμια εκπαίδευση διακρίνεται σε Ανώτατη (Α.Ε.Ι.) και Ανώτερη (Τ.Ε.Ι.). Η δομή, η διοίκηση και οι στόχοι της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης προσδιορίστηκαν νομικά εκ νέου (Ν. 576/1977), οι Κατώτερες Επαγγελματικές Σχολές καταργήθηκαν και ιδρύθηκαν Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές (Τ.Ε.Σ) μαθητείας διετούς φοίτησης (Μπελιά, 1999). Οι Σχολές Μέσης Εκπαίδευσης μετονομάστηκαν σε Μέσες Τεχνικές Σχολές Παλαιού Τύπου με αποτέλεσμα οι μαθητές τους να φοιτούν το πολύ ως το 1981 (Αποστολίδης & Δουκάκης, 1988), ενώ παράλληλα ιδρύθηκαν Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια (Τ.Ε.Λ) τριετούς φοίτησης κατόπιν εισαγωγικών εξετάσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά το σχολικό έτος 1976-1977 το 90% των μαθητών της χώρας φοιτούσαν σε Τεχνικές Σχολές (Μπελιά, 1999).

Ο επόμενος σημαντικός σταθμός στην ιστορία της Τεχνικής Εκπαίδευσης είναι η δεκαετία του 1980. Οριοθετείται ένα νέο πλαίσιο για την Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση με δυνατότητες για συνέχιση των σπουδών των μαθητών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (Ν. 1404/1983 με ΦΕΚ. 173/τ.Α'/1983) και θέματα σχετικά με τη δομή και τη λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Ν. 1566/1985). Απώτερος σκοπός των νομοθετικών μεταρρυθμίσεων ήταν η σύνδεση της Γενικής και Τεχνικής-Επαγγελματικής Εκπαίδευσης με τη διαμόρφωση κατάλληλων Ωρολογίων Προγραμμάτων. Οι μαθητές στην Α' τάξη λάμβαναν γενικές γνώσεις, στην Β' τάξη έπαιρναν τις βάσεις για την εισαγωγή τους στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και την άσκηση επαγγέλματος, ενώ στην Γ' τάξη λάμβαναν γνώσεις χρήσιμες για τις σπουδές στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, την άσκηση επαγγέλματος και την απόκτηση ειδικότητας μετά από φοίτηση σε τμήμα ειδίκευσης αποφοίτων (Βιολέτης, 2013). Παρόλα αυτά υπήρξαν πολλές κριτικές για τις διατάξεις και την ουσιαστική εφαρμογή των ανωτέρω δύο νόμων.

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα πραγματοποιήθηκαν εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις με μια σειρά Προεδρικών Διαταγμάτων (1991-1993) αναφορικά με την οργάνωση και λειτουργία των Δημοτικών, των Γυμνασίων και των Λυκείων, των μέσων και των μεθόδων της εκπαίδευσης (Π.Δ. 462/1991 και 429/1991), το περιεχόμενο σπουδών, την υλικοτεχνική υποδομή (Βιολέτης, 2013), την υποχρεωτική τρίμηνη περιοδική επιμόρφωση των υπηρετούντων εκπαιδευτικών, την τετράμηνη εισαγωγική επιμόρφωση (διάρκειας) των νεοδιοριζομένων εκπαιδευτικών και τη λειτουργία Σχολών Στελεχών της Εκπαίδευσης ετήσιας φοίτησης (Ν. 2009/1992). Η επιμόρφωση

των εκπαιδευτικών πραγματοποιούνται από τα Περιφερειακά Επιμορφωτικά Κέντρα (Π.Ε.Κ.) (Π.Δ. 250/1992). Ακόμη, ορίστηκαν τα κριτήρια επιλογής στελεχών της εκπαίδευσης (Ν. 1966/91 και Ν. 2043/1992), καθιερώθηκε η ενισχυτική διδασκαλία στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο, η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού και του εκπαιδευτικού έργου της σχολικής μονάδας (Π.Δ. 320/1993) θεσμοθετήθηκε η αξιολόγηση των Πανεπιστημίων (Ν. 2083/1992), ιδρύθηκε το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας με σκοπό την ενίσχυση και προώθηση της ελληνικής γλώσσας εντός και εκτός της χώρας, ιδρύθηκαν τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.) και καθιερώθηκε το Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Σ.Ε.Ε.Κ.).

Τα επόμενα χρόνια θεσμοθετήθηκε η Εθνική Διακομματική Επιτροπή Παιδείας (1994), ιδρύθηκαν το Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας (Ε.ΣΥ.Π.), το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (Κ.Ε.Ε.), το Ινστιτούτο Διαρκούς Επιμόρφωσης και ρυθμίστηκαν θέματα σχετικά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση (Ν. 2413/1996).

Ακολουθούν μεταρρυθμίσεις για τη Γενική Εκπαίδευση (Ν. 2525/1997) και την Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση (Ν. 2640/1998), θεσμοθετούνται το ολοήμερο Νηπιαγωγείο και Δημοτικό, τα σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, τα περιφερειακά Κέντρα Στήριξης Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού (Ν. 2525/1997), καταργούνται τα Τ.Ε.Λ. και οι Τ.Ε.Σ. (Ν. 2640/1998) και δημιουργούνται τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε.) διετούς ή τριετούς φοίτησης (Α΄ και Β΄ κύκλος αντίστοιχα). Σημαντικές αλλαγές υπάρχουν στον τρόπο επιλογής και αξιολόγησης του εκπαιδευτικού προσωπικού με σταδιακή κατάργηση της επετηρίδας διορισμού των εκπαιδευτικών και τη θεσμοθέτηση εξετάσεων από το Ανώτατο συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ).

2.2.3 Η Τεχνική Εκπαίδευση στις αρχές του 21^{ου} αιώνα

Οι κύριες αλλαγές που πραγματοποιούνται στην εκπαίδευση με την έλευση του 21^{ου} αιώνα επικεντρώνονται στον τρόπο διεξαγωγής των πανελληνίων εξετάσεων για την πρόσβαση σε Τριτοβάθμιες Σχολές (2001), σε θέματα οργάνωσης της εκπαίδευσης σε περιφερειακό επίπεδο (Ν. 2817/2000 και Ν. 2986/2002), στη διαχείριση θεμάτων επιμόρφωσης (ίδρυση Οργανισμού Επιμόρφωσης των Εκπαιδευτικών (ΟΕΠΕΚ)), σε θέματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οργανισμού σχολικών κτιρίων (Ν. 2916/2001, Ν. 2817/2000, Ν. 2986/2000, Ν. 2916/2001 και Ν. 3027/2002).

Σημαντική καινοτομία είναι η σύνταξη Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (ΑΠΣ) για κάθε γνωστικό αντικείμενο (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2003) που συνοδεύτηκαν από συγγραφή σχολικών εγχειριδίων για την υποχρεωτική εκπαίδευση με συγχρηματοδότηση του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Κ.Π.Σ.).

Σημαντική αλλαγή στην Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση είναι η ίδρυση Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ.) και Επαγγελματικών Σχολών (ΕΠΑΣ) που συνοδεύτηκε από την κατάργηση των Τ.Ε.Ε. (Ν. 3475/2006). Τα ΕΠΑ.Λ. πλέον παρείχαν στους μαθητές εκτός από ισότιμο απολυτήριο με αυτό του Γενικού Λυκείου και πτυχίο επαγγελματικής ειδίκευσης.

Ακολούθησε θέσπιση Νόμων, Προεδρικών Διαταγμάτων και Υπουργικών Αποφάσεων για τη ρύθμιση μαθητικών θεμάτων και Αναλυτικών Προγραμμάτων για τα μαθήματα ειδικότητας των ΕΠΑ.Λ. με πιο σημαντικά την Υ.Α. 80033/Γ2/2006, τον Ν. 3848/2010 το Π.Δ. 112/2013 και με πιο πρόσφατο τον Ν. 4186/2013 σχετικά με την αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Οι τελευταίες νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με τη δομή και την οργάνωση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης προβλέπονται στο Κεφάλαιο Β' του Ν. 4186/2013 (ΦΕΚ 193 Α') και στον Ν. 4203/2013 (ΦΕΚ 235 Α') που τον τροποποιεί.

2.3 Διάρθρωση Σπουδών Επαγγελματικού Λυκείου και Τάξεις Μαθητείας

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Ν. 4186/2013 η φοίτηση στο Επαγγελματικό Λύκειο χωρίζεται σε δύο κύκλους. Ο πρώτος κύκλος είναι ο *Δευτεροβάθμιος Κύκλος Σπουδών* και ο δεύτερος κύκλος είναι ο *Μεταδευτεροβάθμιος Κύκλος Σπουδών* ή *Τάξη Μαθητείας*. Και οι δύο ανήκουν στην τυπική εκπαίδευση.

Η φοίτηση στον *Δευτεροβάθμιο Κύκλο Σπουδών* είναι τριετής (Α΄, Β΄ και Γ΄ τάξη) για τα Ημερήσια ΕΠΑ.Λ. και τετραετής για τα Εσπερινά ΕΠΑ.Λ. (Α΄, Β΄, Γ΄ και Δ΄ τάξη) χωρίς να ανήκει στην υποχρεωτική εκπαίδευση διάρκειας 9 ετών. Στην Α΄ τάξη ΕΠΑ.Λ. εγγράφονται χωρίς εξετάσεις οι κάτοχοι απολυτηρίου Γυμνασίου ή άλλου ισότιμου. Οι προαγόμενοι μαθητές από την Α΄ τάξη ΕΠΑ.Λ. δύνανται να εγγραφούν στην Β΄ τάξη ΕΠΑ.Λ. και με τη σειρά τους οι προαγόμενοι μαθητές από τη Β΄ τάξη ΕΠΑ.Λ. δύνανται να εγγραφούν στην Γ΄ τάξη ΕΠΑ.Λ.. Στην περίπτωση που οι προαγόμενοι μαθητές από την Α΄ τάξη ΕΠΑ.Λ. δεν επιθυμούν τη συνέχιση των σπουδών τους σε Επαγγελματικό Λύκειο δύνανται να εγγραφούν στη Β΄ τάξη Γενικού Λυκείου.

Η φοίτηση στον *Μεταδευτεροβάθμιο Κύκλο Σπουδών* είναι καθαρά προαιρετική και έχει ετήσια διάρκεια. Σκοπός της ύπαρξης *Τάξης Μαθητείας* είναι η εκπαίδευση των κατόχων απολυτηρίου και πτυχίου ΕΠΑ.Λ. στον χώρο εργασίας και περιλαμβάνει Μαθητεία με εκπαίδευση στο χώρο εργασίας καθώς και Μάθημα Ειδικότητας και Προπαρασκευαστικά Μαθήματα Πιστοποίησης στη σχολική μονάδα.

2.4 Ομάδες Προσανατολισμού, Τομείς και Ειδικότητες στα Επαγγελματικά Λύκεια

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 8 του Ν. 4186/2013 (ΦΕΚ Α΄ 193), όπως τροποποιήθηκε με την παράγραφο 5 του άρθρου 25 του Ν. 4203/2013 (ΦΕΚ Α΄ 235), οι μαθητές των ΕΠΑ.Λ. μπορούν να επιλέξουν στην Α΄ τάξη μια από τις ακόλουθες Ομάδες Προσανατολισμού με τους αντίστοιχους Τομείς και τις αντίστοιχες Ειδικότητες του Επαγγελματικού Λυκείου, όπως φαίνονται στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 1: Ομάδα Προσανατολισμού Τεχνολογικών Εφαρμογών	
Τομέας	Ειδικότητες
Πληροφορικής	Τεχνικός Εφαρμογών Πληροφορικής
	Τεχνικός Η/Υ και Δικτύων Η/Υ
	Τεχνικός Εφαρμογών Λογισμικού
Μηχανολογίας	Τεχνικός Μηχανολογικών Εγκαταστάσεων και Κατασκευών
	Τεχνικός Μηχανικός Θερμικών Εγκαταστάσεων και Μηχανικός Τεχνολογίας Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου
	Τεχνικός Εγκαταστάσεων ψύξης αερισμού και κλιματισμού
	Τεχνικός Οχημάτων
	Τεχνικός Μηχανοσυνθέτης αεροσκαφών
Ηλεκτρολογίας, Ηλεκτρονικής και Αυτοματισμού	Τεχνικός Ηλεκτρονικών και Υπολογιστικών Συστημάτων, Εγκαταστάσεων
	Τεχνικός Ηλεκτρολογικών Συστημάτων, Εγκαταστάσεων και Δικτύων
	Τεχνικός Αυτοματισμού
	Τεχνικό Δικτύων και Τηλεπικοινωνιών
Δομικών Έργων	Σχεδιαστής Δομικών Έργων και Γεωπληροφορικής
Τομέας Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων	Τεχνικός Διαχείρισης και Ανακύκλωσης
	Τεχνικός Ελέγχου Ρύπανσης και Εγκαταστάσεων Αντιρύπανσης

Πίνακας 2: Ομάδα Προσανατολισμού Διοίκησης και Οικονομίας	
Τομέας	Ειδικότητες
Διοίκησης και Οικονομίας	Υπάλληλος Διοίκησης και Οικονομικών Υπηρεσιών
	Υπάλληλος Αποθήκης και Συστημάτων Εφοδιασμού
	Υπάλληλος Εμπορίας και Διαφήμισης
	Υπάλληλος Οικονομίας και Διοίκησης στον Τουρισμό

Πίνακας 3: Ομάδα Προσανατολισμού Γεωπονίας, Τεχνολογίας Τροφίμων και Διατροφής	
Τομέας	Ειδικότητες
Γεωπονίας, Τεχνολογίας Τροφίμων και Διατροφής	Τεχνικός Φυτικής Παραγωγής
	Τεχνικός Ζωικής Παραγωγής
	Τεχνικός Αλιείας και Υδατοκαλλιεργειών
	Τεχνικός Ανθοκομίας και Αρχιτεκτονικής Τοπίου
	Τεχνικός Τεχνολογίας Τροφίμων και Ποτών
	Τεχνικός Δασοπονίας και Διαχείρισης Φυσικού Περιβάλλοντος

Πίνακας 4: Ομάδα Προσανατολισμού Ναυτιλιακών Επαγγελματιών	
Τομέας	Ειδικότητες
Πλοίαρχων	Πλοίαρχος Εμπορικού Ναυτικού
Μηχανικών	Μηχανικός Εμπορικού Ναυτικού

2.5 Προγράμματα Σπουδών Ημερήσιου Επαγγελματικού Λυκείου

2.5.1 Πρόγραμμα Σπουδών της Α΄ τάξης ΕΠΑ.Λ.

Το Πρόγραμμα Σπουδών της Α΄ τάξης ΕΠΑ.Λ. περιλαμβάνει δύο κατηγορίες μαθημάτων: τα μαθήματα Γενικής Παιδείας και τα μαθήματα Ειδικότητας (παρ. 1, άρθρο 9 του Ν. 4186/2013). Τα 10 μαθήματα Γενικής Παιδείας διδάσκονται με εκπαιδευτικό πρόγραμμα 22 ωρών εβδομαδιαίως που είναι κοινό για όλους τους μαθητές και τα 4 έως και 6 μαθήματα Ειδικοτήτων ανά Ομάδα Προσανατολισμού με εκπαιδευτικό πρόγραμμα 13 ωρών εβδομαδιαίως. Τα μαθήματα και οι ώρες διδασκαλίας τους εβδομαδιαίως παρουσιάζονται στους Πίνακες που ακολουθούν.

Πίνακας 5: Μαθήματα Γενικής Παιδείας		
α/α	Μαθήματα	Ώρες / εβδομάδα
1.	Ελληνική Γλώσσα-Νέα Ελληνική Γλώσσα	3
	Ελληνική Γλώσσα-Λογοτεχνία	1
2.	Μαθηματικά-Άλγεβρα	3
	Μαθηματικά-Γεωμετρία	1
3.	Φυσική	2
4.	Χημεία	2
5.	Πολιτική Παιδεία (με διακριτά διδακτέα αντικείμενα: Οικονομία, Πολιτικοί Θεσμοί και Αρχές Δικαίου, Κοινωνιολογία)	2
6.	Ιστορία	1
7.	Θρησκευτικά	1
8.	Ερευνητική Εργασία (Project)	2
9.	Ξένη Γλώσσα-Αγγλικά	2
10.	Φυσική Αγωγή	2

Πίνακας 6: Μαθήματα Ομάδας Προσανατολισμού Τεχνολογικών Εφαρμογών		
α/α	Μαθήματα	Ώρες / εβδομάδα
1.	Αρχές Μηχανολογίας	4
2.	Αρχές Ηλεκτρονικής και Ηλεκτρολογίας	3
3.	Τεχνικό Σχέδιο	2
4.	Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός- Περιβάλλον Εργασίας - Ασφάλεια και Υγιεινή	2
5.	Εφαρμογές Πληροφορικής	2

Πίνακας 7: Μαθήματα Ομάδας Προσανατολισμού Διοίκησης και Οικονομίας		
α/α	Μαθήματα	Ώρες / εβδομάδα
1.	Οργάνωση και Διοίκηση	4
2.	Αρχές Λογιστικής	3
3.	Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός- Περιβάλλον Εργασίας - Ασφάλεια και Υγιεινή	2
4.	Εφαρμογές Πληροφορικής	4

Πίνακας 8: Μαθήματα Ομάδας Προσανατολισμού Γεωπονίας, Τεχνολογίας Τροφίμων και Διατροφής		
α/α	Μαθήματα	Ώρες / εβδομάδα
1.	Αρχές Αγροτικής Παραγωγής	3
2.	Αρχές Τεχνολογίας Τροφίμων	3
3.	Αρχές Επιστήμης της Διατροφής	3
4.	Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός- Περιβάλλον Εργασίας - Ασφάλεια και Υγιεινή	2
5.	Εφαρμογές Πληροφορικής	2

Πίνακας 9: Μαθήματα Ομάδας Προσανατολισμού Ναυτιλιακών Επαγγελμάτων		
α/α	Μαθήματα	Ώρες / εβδομάδα
1.	Ναυτική Τέχνη	2
2.	Ναυτιλιακές Γνώσεις	2
3.	Στοιχεία Μηχανών Πλοίου	2
4.	Τεχνικό Σχέδιο	1
5.	Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός- Περιβάλλον Εργασίας - Ασφάλεια και Υγιεινή	2
6.	Εφαρμογές Πληροφορικής	4

Τα Προγράμματα Σπουδών των μαθημάτων των Ομάδων Προσανατολισμού της Α΄ τάξης Επαγγελματικού Λυκείου ορίζονται στην με αρ. πρωτ. 43898/Γ2/24-03-2014 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 785 Β΄) του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Οι αναθέσεις των μαθημάτων της Α΄ τάξης ΕΠΑ.Λ. καθορίζονται με την υπ΄ αρ. 67791/Γ2/05-05-2014 Υπουργική Απόφαση του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Η εξεταστέα ύλη των μαθημάτων Γενικής Παιδείας της Α΄ τάξης Επαγγελματικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2013-2014 καθορίζεται με την υπ΄ αρ. 35359/Γ2/11-03-2014 Υπουργική Απόφαση του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

2.5.2 Πρόγραμμα Σπουδών της Β΄ τάξης ΕΠΑ.Λ.

Το Πρόγραμμα Σπουδών της Β΄ τάξης ΕΠΑ.Λ. περιλαμβάνει δύο κατηγορίες μαθημάτων: τα μαθήματα Γενικής Παιδείας και τα μαθήματα Ειδικότητας (παρ. 2, αρ. 9 του Ν. 4186/2013). Τα 6 μαθήματα Γενικής Παιδείας διδάσκονται με εκπαιδευτικό πρόγραμμα 12 ωρών εβδομαδιαίως που είναι κοινό για όλους τους μαθητές και τα 4 έως και 6 μαθήματα Ειδικότητας με εκπαιδευτικό πρόγραμμα 23 ωρών εβδομαδιαίως. Τα μαθήματα ειδικότητας είναι κατά το ήμισυ θεωρητικά και κατά το άλλο ήμισυ εργαστηριακά. Τα μαθήματα και οι ώρες διδασκαλίας τους εβδομαδιαίως παρουσιάζονται στους Πίνακες που ακολουθούν.

Πίνακας 10: Μαθήματα Γενικής Παιδείας		
α/α	Μαθήματα	Ώρες / εβδομάδα
1.	Ελληνική Γλώσσα-Νέα Ελληνική Γλώσσα	2
	Ελληνική Γλώσσα-Λογοτεχνία	1
2.	Μαθηματικά-Άλγεβρα	2
	Μαθηματικά-Γεωμετρία	1
3.	Θετικές Επιστήμες-Φυσική	1
	Θετικές Επιστήμες-Χημεία	1
4.	Εισαγωγή στις Αρχές της Επιστήμης των Η/Υ	1
5.	Θρησκευτικά	1
6.	Ξένη Γλώσσα-Αγγλικά	1
7.	Φυσική Αγωγή	1

Το Ωρολόγιο Πρόγραμμα των μαθημάτων ειδικότητας της Β΄ τάξης ΕΠΑ.Λ. ορίζεται στην με αρ. πρωτ. 77204/Γ2/16-05-2014 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 1336 Β΄) του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Με την με αρ. πρωτ. 155856/Γ2/22-10-2013 (ΦΕΚ 2809 Β΄) Υπουργική Απόφαση τροποποιείται η με αρ. πρωτ. 85040/Γ2/30-07-2007 (ΦΕΚ 1564 Β΄) Υπουργική Απόφαση για τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών της Β΄ Τάξης ΕΠΑ.Λ.

Σημειώνεται ότι οι μαθητές που εγγράφονται στη Β΄ τάξη ΕΠΑ.Λ. μπορούν μετά από αίτησή τους να ενταχθούν σε ειδικότητα που επιθυμούν ανεξαρτήτως της ομάδας προσανατολισμού που επέλεξαν στην Α΄ τάξη ΕΠΑ.Λ. (παρ. 2γ, αρ. 9, Ν. 4186/2013).

2.5.3 Πρόγραμμα Σπουδών της Γ΄ τάξης ΕΠΑ.Λ.

Το Πρόγραμμα Σπουδών της Γ΄ τάξης ΕΠΑ.Λ. περιλαμβάνει δύο κατηγορίες μαθημάτων: τα μαθήματα Γενικής Παιδείας και τα μαθήματα Ειδικότητας (παρ. 2, αρ. 9 του Ν. 4186/2013). Τα 7 μαθήματα Γενικής Παιδείας διδάσκονται με εκπαιδευτικό πρόγραμμα 12 ωρών εβδομαδιαίως που είναι κοινό για όλους τους μαθητές και τα 4 έως και 6 μαθήματα Ειδικότητας με εκπαιδευτικό πρόγραμμα 23 ωρών εβδομαδιαίως. Τα μαθήματα ειδικότητας είναι κατά το ήμισυ θεωρητικά και

κατά το άλλο ήμισυ εργαστηριακά. Τα μαθήματα και οι ώρες διδασκαλίας τους εβδομαδιαίως παρουσιάζονται στους Πίνακες που ακολουθούν.

Πίνακας 11: Μαθήματα Γενικής Παιδείας		
α/α	Μαθήματα	Ώρες / εβδομάδα
1.	Ελληνική Γλώσσα-Νέα Ελληνική Γλώσσα	2
	Ελληνική Γλώσσα-Λογοτεχνία	1
2.	Μαθηματικά-Άλγεβρα	2
	Μαθηματικά-Γεωμετρία	1
3.	Θετικές Επιστήμες-Φυσική	2
	Θετικές Επιστήμες-Χημεία	1
4.	Εισαγωγή στις Αρχές της Επιστήμης των Η/Υ	1
5.	Ξένη Γλώσσα-Αγγλικά	1
7.	Φυσική Αγωγή	1

Το Ωρολόγιο Πρόγραμμα των μαθημάτων ειδικότητας της Γ΄ τάξης ΕΠΑ.Λ. ορίζεται στην με αρ. πρωτ. 77204/Γ2/16-05-2014 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 1336 Β΄).

2.5.4 Πρόγραμμα Σπουδών Τάξης Μαθητείας

Στην τάξη Μαθητείας εφαρμόζονται δύο ειδών προγράμματα (παρ. 3, αρ. 9 του Ν. 4186/2013).

α) Το πρόγραμμα του εργαστηριακού μαθήματος *Ενισχυτική Εργαστηριακή Εκπαίδευση της Μαθητείας* συνολικής διάρκειας 7 ωρών εβδομαδιαίως (επιμερισμένο σε δύο ημέρες την εβδομάδα πραγματοποιούμενο σε σχολικές μονάδες του ΕΠΑ.Λ. και του ΟΑΕΔ)

β) Το πρόγραμμα εκπαίδευσης στο χώρο εργασίας *Μαθητεία σε εργασιακό χώρο* συνολικής διάρκειας 28 ωρών εβδομαδιαίως (επιμερισμένο σε 5 ημέρες για ένα σχολικό έτος).

2.6 Ίδρυση Ειδικών Επαγγελματικών Γυμνασίων και Λυκείων

Ιδιαίτερης σημασίας αποτελεί το άρθρο 28 του Κεφάλαιο Ζ΄ του Ν. 4186/2013 με τον οποίο προβλέπεται η λειτουργία Ειδικών Επαγγελματικών Γυμνασίων και Λυκείων και η θεσμοθέτηση πρακτικής άσκησης.

2.7 Λοιπές νομοθετικές διατάξεις για ρύθμιση θεμάτων ΕΠΑ.Λ.

Στο Κεφάλαιο Β΄ του Ν. 4186/2013 ρυθμίζονται θέματα σχετικά με τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (άρθρο 10), την αξιολόγηση, προαγωγή και απόλυση μαθητών ΕΠΑ.Λ. (άρθρο 11), τους Τίτλους Σπουδών και τα Επαγγελματικά Δικαιώματα (άρθρο 12), την πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (άρθρο 13) και τις μαθητικές υποτροφίες (άρθρο 15), κάποια από τα οποία έχουν περιγραφεί αναλυτικά σε υπουργικές αποφάσεις και προεδρικά διατάγματα.

Πιο συγκεκριμένα:

Με το Προεδρικό Διάταγμα 79/2014 τροποποιείται και συμπληρώνεται το Π.Δ. 50/2008 *Φοίτηση και Αξιολόγηση των μαθητών του Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ.)* (ΦΕΚ 81 Α΄) όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με το Π.Δ. 43/2010 (ΦΕΚ 86 Α΄), το Π.Δ. 61/2012 (ΦΕΚ 112 Α΄) και το Π.Δ. 112/2013 (ΦΕΚ 145 Α΄).

Με την με αρ. πρωτ. 65794/Γ2/29-04-2014 (ΦΕΚ 1219 Β΄) Υπουργική Απόφαση συμπληρώνεται η με αρ. πρωτ. 62346/Γ2/01-06-2011 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ 1348 Β΄) για τον καθορισμό αντιστοιχίας των ειδικοτήτων για τις εγγραφές στα ΕΠΑ.Λ., των κατόχων πτυχίου Α΄ κύκλου Τ.Ε.Ε., των κατόχων πτυχίου Α΄ κύκλου Τ.Ε.Ε. των λοιπών Υπουργείων, των κατόχων πτυχίου ΤΕΛ και Β΄ κύκλου Τ.Ε.Ε. με αυτή των ειδικοτήτων του ΕΠΑ.Λ..

Με την με αρ. πρωτ. 67649/Γ2/02-05-2014 (ΦΕΚ 1227 Β΄) Υπουργική Απόφαση τροποποιείται η με αρ. πρωτ. 126773/Γ2/11-09-2013 (ΦΕΚ 2339 Β΄) Υπουργική Απόφαση που αφορά στην εξεταστέα ύλη των Πανελλαδικώς εξεταζόμενων μαθημάτων των Τομέων Υγείας και Πρόνοιας και Εφαρμοσμένων Τεχνών, της Γ΄ Τάξης Ημερησίων και Δ΄ Τάξης Εσπερινών ΕΠΑ.Λ. για το σχολικό έτος 2013-2014.

Κεφάλαιο III

**Διοίκηση Ολικής Ποιότητας στην Τεχνική
και Επαγγελματική Εκπαίδευση και
Συμβουλευτική**

3.1 Εισαγωγή

Σε κάθε επιχείρηση ή οργανισμό η συνεχής βελτίωση του επιπέδου ποιότητας του παρεχόμενου προϊόντος ή της υπηρεσίας είναι ζωτικής σημασίας για την επιβίωση της ίδιας της επιχείρησης στις εγχώριες και διεθνείς αγορές ή του οργανισμού αντίστοιχα. Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων κάθε επιχείρηση και οργανισμός υιοθετώντας τις αρχές της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας μπορεί να ωφεληθεί αρκεί να προηγηθούν μια σειρά από οργανωτικές αλλαγές στη φιλοσοφία της διοίκησης.

3.2 Αρχές Διοίκησης Ολικής Ποιότητας (ΔΟΠ)

Η Διοίκηση Ολικής Ποιότητας θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι του κόσμου της επιχειρηματικής δραστηριότητα τις τελευταίες δεκαετίες.

Ως έννοια αναφέρεται στη φιλοσοφία διοίκησης ενός οργανισμού και στις επιχειρηματικές τεχνικές που στοχεύουν στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και των υλικών με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο ώστε να επιτευχθούν οι αντικειμενικοί στόχοι του οργανισμού (ορισμός ΔΟΠ στο βρετανικό πρότυπο BS 7850).

Λέξεις κλειδιά στην κατανόηση της έννοιας της ΔΟΠ είναι η σχέση πελάτη-προμηθευτή, ο έλεγχος ποιότητας του παρεχόμενου προϊόντος ή υπηρεσίας, η διασφάλιση ποιότητας και η πολιτική ποιότητας.

Η ΔΟΠ είναι το μοντέλο διοίκησης με ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα, η επιτυχία της οποίας στηρίζεται στην αποδοχή της φιλοσοφίας της από όλους τους εμπλεκόμενους και στην καθιέρωσή της ως τρόπος ζωής.

3.2.1 Η σχέση πελάτη-προμηθευτή

Η σχέση πελάτη-προμηθευτή είναι πολύ σημαντική, διότι μια επιχείρηση ή ένας οργανισμός έχει πολλούς πελάτες και προμηθευτές, τόσο εξωτερικούς όσο και εσωτερικούς, κατά τη διάρκεια της αλυσίδας παραγωγής. Επομένως για να είναι ικανοποιητική η παροχή υπηρεσιών ή προϊόντων στον τελικό (εξωτερικό) πελάτη θα πρέπει η υπηρεσία ή το προϊόν να είναι τουλάχιστον των προσδοκιών του πελάτη. Για αυτό ένας προμηθευτής πρέπει να είναι σε διαρκή επικοινωνία με τους άμεσους πελάτες του, να προσδιορίζει τις απαιτήσεις τους, να μπορεί να προσδιορίσει τον

βαθμό της ποιότητας της υπηρεσίας ή του προϊόντος που θα τους παρέχει και κατά πόσον αυτή η ποιότητα μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις τους. Αν ένας εσωτερικός πελάτης δεν είναι ευχαριστημένος από την ποιότητα των υπηρεσιών του προμηθευτή του, όταν η παρεχόμενη υπηρεσία ή το προϊόν φτάσει στον τελικό εξωτερικό πελάτη, η ποιότητα της υπηρεσίας ή του προϊόντος δεν θα είναι ούτε των μικρότερων προσδοκιών του τελικού πελάτη. Τότε δεν θα μείνει ικανοποιημένος και δεν θα προτιμήσει ξανά τη συγκεκριμένη παροχή υπηρεσιών ή το προϊόν.

3.2.2 Ποιότητα

Η ποιότητα θα μπορούσε να οριστεί ως το σύνολο των χαρακτηριστικών του προϊόντος ή της υπηρεσίας που είναι σε θέση να ικανοποιεί μια ανάγκη που έχει εκφραστεί ή υπονοείται (πρότυπο ISO 8402).

Η ποιότητα είναι μια έννοια που δεν είναι συγκεκριμένη και σαφής, επειδή είναι συνάρτηση πολλών παραμέτρων, όπως η έγκαιρη εξυπηρέτηση, η αξιόπιστη επίδοση, η καταλληλότητα, η συμμόρφωση προς τις προδιαγραφές.

Η σχέση ποιότητας και συμμόρφωση προς τις προδιαγραφές είναι αυτό που υπερσχίζει σήμερα ως αντίληψη για την έννοια της ποιότητας και προέρχεται από τον χώρο της βιομηχανίας. Για την Jaguar και Ford η ποιότητα ενός προϊόντος σχετίζεται με τις ανάγκες και τις προσδοκίες των πελατών για όλον τον κύκλο ζωής ενός προϊόντος ή υπηρεσίας με το κόστος του να είναι αντιπροσωπευτικό για την αξία του.

Η ποιότητα ως έννοια δεν είναι υποχρεωτικά συνώνυμη με την έννοια του καλύτερου, αλλά με το κατά πόσον το προϊόν είναι το καλύτερο για χρήση που το θέλει ο πελάτης και κατά πόσον ο πελάτης θεωρεί ότι είναι στην καλύτερη για τιμή για αυτόν (Feigenbaum, 1991). Αν ο πελάτης είναι ικανοποιημένος από τη χρήση και την τιμή του προϊόντος, η ποιότητα σχετίζεται με την ανάγκη που νιώθει ο πελάτης να το ξαναχρησιμοποιήσει.

3.2.3 Έλεγχος ποιότητας

Ο έλεγχος ποιότητας αναφέρεται στις λειτουργικές τεχνικές και δραστηριότητες που χρησιμοποιούνται για την εκπλήρωση των απαιτήσεων ποιότητας (πρότυπο ISO 8402), δηλαδή στο σύστημα μέσων για την οικονομική παραγωγή προϊόντων ή

υπηρεσιών, που να ικανοποιούν τις απαιτήσεις των πελατών (ιαπωνικό βιομηχανικό πρότυπο Z8101).

Ουσιαστικά ο έλεγχος ποιότητας είναι ένα διοικητικό εργαλείο με τη βοήθεια του οποίου οριοθετούνται οι ποιοτικές προδιαγραφές ή οι αντικειμενικοί στόχοι. Κατόπιν, αξιολογούνται οι επιδόσεις και εφόσον διαπιστωθεί ότι οι στόχοι δεν επιτυγχάνονται καθορίζονται οι διορθωτικές ενέργειες και στη συνέχεια σχεδιάζονται οι όποιες βελτιώσεις για τις υπάρχουσες προδιαγραφές.

Οι διορθωτικές ενέργειες που πραγματοποιούνται δεν συμφέρουν οικονομικά μια επιχείρηση δημιουργώντας παράλληλα κακή φήμη στην αγορά. Ο μόνος τρόπος που μπορεί να αποφευχθεί η οικονομική επιβάρυνση είναι να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην πρόληψη ελαττωματικών προϊόντων κατά τη διαδικασία παραγωγής τους.

3.2.4 Διασφάλιση ποιότητας

Η διασφάλιση ποιότητας αναφέρεται σε όλες τις προγραμματισμένες και συστηματικές ενέργειες που είναι απαραίτητες προκειμένου να παρέχεται η απαιτούμενη εμπιστοσύνη ότι το προϊόν ή η υπηρεσία θα ικανοποιούν τις απαιτήσεις ποιότητας (πρότυπο ISO 8402).

Με τη διασφάλιση ποιότητας η διοίκηση μιας επιχείρησης είναι βέβαιη ότι επιτυγχάνεται το προβλεπόμενο επίπεδο ποιότητας και οι πελάτες από τη μεριά τους γνωρίζουν τις προδιαγραφές του προϊόντος που προσφέρει η επιχείρηση.

Όσο καλύτερες και πιο σαφείς είναι οι προδιαγραφές των προϊόντων τόσο πιο εύκολα ο καταναλωτής επιλέγει το προϊόν που θα βρísκεται πιο κοντά σε αυτό που αναζητά και έτσι θα είναι και πιο ικανοποιημένος με την επιλογή του.

3.2.5 Πολιτική ποιότητας

Ως πολιτική ποιότητας αναφέρεται το σύνολο των προθέσεων και των κατευθύνσεων ενός οργανισμού σχετικά με την ποιότητα όπως επισήμως έχει ανακοινώσει η διοίκηση του οργανισμού (πρότυπο ISO 8402) ώστε να δεσμευτεί για την κατοχύρωση του συστήματος ποιότητας και τη φιλοσοφία της συνεχούς βελτίωσης.

Η πολιτική ποιότητας και οι στόχοι της θα πρέπει να συντάσσονται σε απλό και κατανοητό τρόπο για κάθε εργαζόμενο της επιχείρησης. Συνήθως, η πολιτική

ποιότητας γίνεται γραπτώς ώστε να υπάρχει μια δέσμευση προς όλα τα μέλη της επιχείρησης για τα προσυμφωνημένα και οράματα της επιχείρησης σε αυτόν τον τομέα. Πρέπει όμως να λαμβάνεται υπόψη ο χρόνος που απαιτείται για την ορθή διατύπωση του κειμένου ώστε να μην επιδέχεται πολλές ερμηνείες και για την ανάπτυξη μιας καλής πολιτικής ποιότητας με ουσιαστικούς στόχους. Επομένως, η ίδια η διοίκηση του οργανισμού διαμορφώνει την πολιτική ποιότητας και θα πρέπει να φροντίζει να είναι σύμφωνη με τις υπόλοιπες πολιτικές της επιχείρησης. Παράλληλα πρέπει να φροντίζει για την κατανόηση, την εφαρμογή και την συντήρηση της πολιτικής ποιότητας (πρότυπο ISO 9000).

Από τις αποφάσεις της διοίκησης για την πολιτική ποιότητας προκύπτουν στοιχεία για τον τρόπο αντίληψης και υιοθέτησης των εννοιών της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας και κατά πόσον η στρατηγική του οργανισμού/επιχείρησης προσανατολίζεται στην παροχή συνεχώς βελτιωμένης ποιότητας προϊόντων και υπηρεσιών με το χαμηλότερο κόστος.

3.3 Αρχές της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας στην Εκπαίδευση

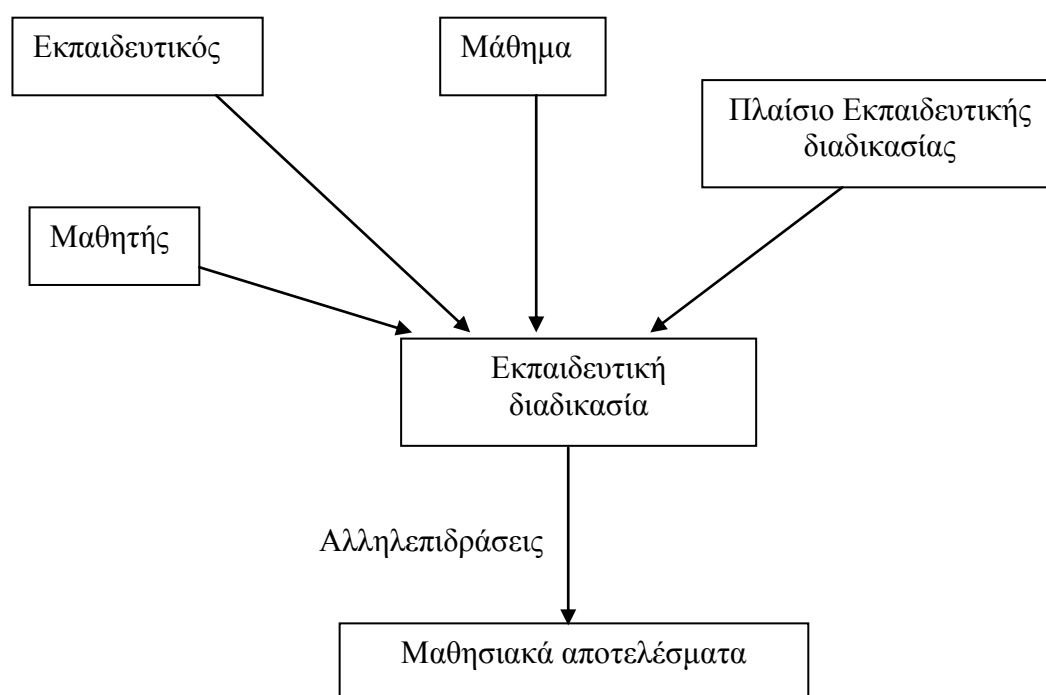
Η εφαρμογή της ΔΟΠ στην εκπαίδευση δεν διαφέρει πολύ από την εφαρμογή της σε έναν οργανισμό ή επιχείρηση. Οι στόχοι της ΔΟΠ προσαρμοσμένοι στην εκπαίδευση (Ζαβλανός, 2003) είναι:

«...»

- *Η εκπλήρωση και υπέρβαση των προσδοκιών και των αναγκών του μαθητή.*
 - *Η συνεχής βελτίωση των διαδικασιών μιας και οι ανάγκες και οι εποχές αλλάζουν και πρέπει να γίνονται αλλαγές ώστε να μπορούν να ικανοποιηθούν οι νέες ανάγκες.*
 - *Η ανάθεση ευθυνών και στους μαθητές.*
 - *Η μείωση των αδυναμιών του συστήματος και η υιοθέτηση μεθόδων που οδηγούν στην αποτελεσματική και κριτική μάθηση.*
 - *Η ενδυνάμωση των ατόμων και η ομαδική εργασία.*
 - *Η συμμετοχή όλων των φορέων που εμπλέκονται στη λειτουργία του εκπαιδευτηρίου.*
- ...»

Η ΔΟΠ στην εκπαίδευση σχετίζεται άμεσα με τη συστημική μελέτη της εκπαιδευτικής διαδικασίας και είναι μια αντίληψη που αφορά στην καλή λειτουργία της καλώντας όλα τα εμπλεκόμενα μέλη να γίνουν υποστηρικτές και όχι κριτές της μαθησιακής διαδικασίας.

Η εκπαιδευτική διαδικασία στη συστημική προσέγγιση αντιμετωπίζεται ως σύστημα που έχει εισροές και εκροές. Ο εκπαιδευτικός, ο μαθητής, το μάθημα και το πλαίσιο που πραγματοποιείται η εκπαιδευτική διαδικασία αποτελούν τις εισροές στο σύστημα, οι οποίες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και καθορίζουν την ποιότητα των εκροών που είναι τα αποτελέσματα της μάθησης. Σχηματικά το σύστημα της εκπαιδευτικής διαδικασίας φαίνεται στο ακόλουθο σχήμα.

Σχήμα 1: Το σύστημα της εκπαιδευτικής διαδικασίας

Στον σχεδιασμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας πλέον λαμβάνεται υπόψη το συστημικό μοντέλο προσέγγισης και η ΔΟΠ. Η αλλαγή των Ωρολογίων Προγραμμάτων, η αναθεώρηση της διδακτέας ύλης και κάθε μεταρρυθμιστική μεταβολή στο εκπαιδευτικό σύστημα προσεγγίζει όλες τις παραπάνω αρχές μιας και κύριο χαρακτηριστικό είναι το ενδιαφέρον για τον μαθητή, δηλαδή η ανθρωποκεντρική προσέγγιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Για να εφαρμοστεί η ΔΟΠ στην εκπαίδευση πρέπει να γίνει όσο το δυνατόν σαφής διαχωρισμός των ρόλων προμηθευτή-πελάτη που αφορά σε κάθε αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού-μαθητή. Τα μαθησιακά αποτελέσματα είναι το προϊόν της όλης εκπαιδευτικής διαδικασίας που έχει ως προμηθευτή την τάξη και θα χρησιμοποιηθεί στο μέλλον στην αγορά εργασίας μέσω της πρόσληψης των αποφοίτων.

3.4 Το εκπαιδευτικό προϊόν, η ποιότητα υπηρεσιών στην Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση και η Συμβουλευτική Διαδικασία

Η ποιότητα των υπηρεσιών στην Τεχνική Εκπαίδευση είναι συνάρτηση του προσδιορισμού του εκπαιδευτικού προϊόντος και των πελατών. Ο όρος *εκπαιδευτικό προϊόν* δύσκολα προσδιορίζεται στην εκπαίδευση και αυτός είναι και ο λόγος που υπάρχουν αρκετές διατυπώσεις γύρω από αυτόν τον όρο. Η εκπαιδευτική διαδικασία δεν είναι τυποποιημένη ούτε ομογενοποιημένη και δεν μπορούν να καταγραφούν οι μαθησιακές δυσκολίες και ιδιαιτερότητες κάθε μαθητή με σκοπό την πιστοποίηση της ποιότητας του τελικού εκπαιδευτικού προϊόντος. Η εκπαίδευση είναι εξάλλου μια υπηρεσία και όχι μια γραμμή παραγωγής.

Το προϊόν της εκπαίδευσης αναφέρεται στην παροχή γνώσεων, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, στη μετάδοση ηθικών αξιών, στην κοινωνικοποίηση και στην εξασφάλιση της σωματικής και πνευματικής ανάπτυξης των μαθητών (Κουτούζης, 1999), δηλαδή είναι η εκπαίδευση που λαμβάνει ο μαθητής.

Η ποιότητα των υπηρεσιών στην εκπαίδευση είναι συνάρτηση του τρόπου συμπεριφοράς και της νοοτροπίας της εκπαιδευτικής μονάδας και διαδικασίας, δηλαδή επικεντρώνεται στην κυρίως διαδικασία και λιγότερο στο προϊόν.

Στα Επαγγελματικά Λύκεια η ποιότητα των υπηρεσιών χαρακτηρίζεται ως χαμηλότερου επιπέδου κυρίως λόγω της νοοτροπίας που υπάρχει για τις ικανότητες και δεξιότητες των μαθητών. Με την εισαγωγή συμβουλευτικών δομών στις σχολικές μονάδες Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης η νοοτροπία αυτή είναι δυνατόν να τροποποιηθεί, τόσο από τη μεριά των μαθητών όσο και από τη μεριά των γονέων σχετικά με την επαγγελματική σταδιοδρομία των παιδιών τους. Επομένως, για τη βελτίωση της ποιότητας στον χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης είναι καλύτερο να αντιμετωπιστεί η σχολική μονάδα ως μια βιομηχανία υπηρεσιών και να προσδιοριστούν με ακρίβεια οι υπηρεσίες που παρέχει και τα κριτήρια με τα οποία θα υλοποιούνται.

Η εισαγωγή της συμβουλευτικής διαδικασίας είναι ακόμη πιο αναγκαία στην περίπτωση των Ειδικών σχολικών μονάδων Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια, Ειδικά Επαγγελματικά Λύκεια). Η ίδρυσή τους πρέπει να συνοδεύεται από μια καλά οργανωμένη διοικητική δομή υποστηριζόμενη από δομές συμβουλευτικές μέσα στις σχολικές μονάδες, ώστε η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών να ανταποκρίνεται στις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών.

Σημειώνεται ότι σε σχολικές μονάδες έχουν υλοποιηθεί Προγράμματα Εξατομικευμένης και Εξειδικευμένης Στήριξης μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του ΕΣΠΑ 2007-2013 καθώς και Πρόγραμμα Ανάπτυξης Υποστηρικτικών Δομών με σκοπό την καλύτερη ένταξη των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Κεφάλαιο IV

Συμπεράσματα και Προτάσεις

Η Συμβουλευτική Διαδικασία και ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός είναι έννοιες άμεσα συνυφασμένες και συνδεδεμένες με την εκπαίδευση. Το εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα του 2014 αλλάζει τόσο στον τρόπο που διοικείται όσο και στον τρόπο που οργανώνεται. Με την εφαρμογή του Ν. 4186/2013 ανοίγουν νέοι δρόμοι στη συμβουλευτική, ενώ για πρώτη φορά προβλέπεται νομοθετικά οι απόφοιτοι του Επαγγελματικού Λυκείου (ΕΠΑ.Λ.) να κάνουν πρακτική άσκηση και να έρθουν σε άμεση επαφή με το εργασιακό περιβάλλον και τους κανόνες που το διέπουν.

Η συμβουλευτική έχει εισαχθεί το τελευταίο διδακτικό έτος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και κυρίως στην Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση. Ο μαθητής σε ηλικία 15 ετών καλείται να λάβει αποφάσεις για την επαγγελματική του πορεία, επιλέγοντας Ομάδα Προσανατολισμού από την Α΄ τάξη του ΕΠΑ.Λ.. Η επιλογή αυτή δεν είναι απλή υπόθεση για τον μαθητή αφενός μεν γιατί δε γνωρίζει κρυφά στοιχεία του χαρακτήρα του και άρα κρυφές ικανότητες και μελλοντικές δεξιότητες αφετέρου δε γιατί δεν υπάρχει η κατάλληλη υποστήριξη από το σχολείο.

Ο μαθητής για να μπορέσει να λάβει την καλύτερη απόφαση για την επαγγελματική του πορεία πρέπει να λαμβάνει την απαραίτητη πληροφόρηση για τις μελλοντικές επαγγελματικές κατευθύνσεις συνοδευόμενη από την κατάλληλη συμβουλευτική υποστήριξη. Πιο συγκεκριμένα, ο μαθητής της Α΄ τάξης ΕΠΑ.Λ. πρέπει να έχει αυτογνωσία και λαμβάνοντας την κατάλληλη πληροφόρηση να επιλέξει την Ομάδα Προσανατολισμού που του ταιριάζει περισσότερο. Οι μαθητές της Β΄ τάξης ΕΠΑ.Λ. πρέπει να λάβουν την αντίστοιχη επαγγελματική πληροφόρηση προκειμένου να μπορέσουν να διακρίνουν ποιες δεξιότητες απαιτούνται για το επάγγελμα που έχουν επιλέξει να ασκήσουν. Τέλος, ο μαθητής της Γ΄ τάξης ΕΠΑ.Λ. πρέπει να λάβει την κατάλληλη πληροφόρηση για να συνεχίσει τις σπουδές του σε σχολές Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης ή για να συνεχίσει την επαγγελματική του κατάρτιση σε ΙΕΚ ή γενικότερα να μπορέσει να μεταβεί ομαλά στην αγορά εργασίας. Η πληροφόρηση όμως δεν είναι αρκετή αν δεν συνοδεύεται από συμβουλευτική στήριξη που αποσκοπεί στην προσωπική ανάπτυξη κάθε μαθητή ως προς την επαγγελματική του σταδιοδρομία. Συνεπώς, η **ύπαρξη Δομών Συμβουλευτικής** στα Επαγγελματικά Λύκεια κρίνεται απαραίτητη όπως και η στελέχωσή τους με εξειδικευμένο προσωπικό.

Η συμβουλευτική διαδικασία είναι απαραίτητη για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, διότι μπορεί να λειτουργήσει ως ανασταλτικός παράγοντας στην πρόωρη

εγκατάλειψη του σχολείου από τους μαθητές. Μετά το Γυμνάσιο με τη βοήθεια στοχευμένων συμβουλευτικών παρεμβάσεων οι μαθητές που σκέφτονται να εγκαταλείψουν το σχολείο θα είναι σε θέση να επιλέξουν να συνεχίσουν τη φοίτηση τους σε ΕΠΑ.Λ. προκειμένου να οδηγηθούν πιο γρήγορα στην αγορά εργασίας.

Η συμβουλευτική είναι μια δια βίου διαδικασία, γι' αυτό πρέπει να συνεχίζεται και μετά την αποφοίτηση των μαθητών από το Επαγγελματικό Λύκειο μέσω της πρακτικής άσκησης. Η πρακτική άσκηση, που πραγματοποιείται μέσω του Προγράμματος *Μαθητεία ΟΑΕΔ* του Επιχειρησιακού Προγράμματος *Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση* του ΕΣΠΑ 2007-2013, αποτελεί ένα πολύ σημαντικό προπαρασκευαστικό στάδιο για τους αποφοίτους, αφού προσομοιώνεται ο μελλοντικός επαγγελματικός χώρος εργασίας με τις όποιες ιδιαιτερότητες και αδυναμίες που μπορεί να προκύψουν. Πολύ σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι απόφοιτοι μέσα από αυτή τη διαδικασία μπορούν να διαπιστώσουν αν όντως έχουν κάνει τη σωστή επαγγελματική επιλογή που ταιριάζει στο χαρακτήρα και τις δεξιότητές τους. Σε περίπτωση που διαπιστωθεί αναντιστοιχία των παραπάνω, σε συνδυασμό με τις προσδοκίες του αποφοίτου, η συμβουλευτική διαδικασία και ο επαγγελματικός προσανατολισμός παίζουν ουσιαστικό ρόλο στη μετέπειτα επαγγελματική εξέλιξη του αποφοίτου.

Ο σύμβουλος επαγγελματικού προσανατολισμού μπορεί να βοηθήσει τον απόφοιτο να καταλάβει ποιο είναι όντως το κατάλληλο επάγγελμα που ταιριάζει στις προσδοκίες και τις δεξιότητές του. Ο απόφοιτος μπορεί να επαναφοιτήσει στο ΕΠΑ.Λ. προκειμένου να αποκτήσει είτε άλλο πτυχίο σε διαφορετική ειδικότητα του αρχικού του πτυχίου πηγαίνοντας στην Γ' τάξη ΕΠΑ.Λ. ή άλλο πτυχίο διαφορετικού τομέα πηγαίνοντας στην Β' τάξη ΕΠΑ.Λ.. Και στις δύο περιπτώσεις παρακολουθεί μόνο τα αντίστοιχα μαθήματα για τη λήψη του πτυχίου. Ακόμη, άλλη διέξοδος επαγγελματική είναι η φοίτηση σε Δημόσιο ΙΕΚ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι με τη συμβουλευτική ευνοούνται και ευάλωτες κοινωνικά ομάδες. Στα σχολεία Ειδικής Αγωγής προβλέπεται από το 2013 η λειτουργία Ειδικών Επαγγελματικών Λυκείων με την υιοθέτηση της πρακτικής άσκησης. Με την πάροδο των ετών οι όποιες σωματικές ή πνευματικές ιδιαιτερότητες και δυσκολίες των παιδιών συνδυάζονται με ειδική εκπαίδευση ώστε όταν αποφοιτήσουν και ενταχθούν στην κοινωνία να αποτελούν λειτουργικό και ουσιαστικά αξιοποιήσιμο δυναμικό στην αγορά εργασίας. Αυτός είναι και ο λόγος που η πρακτική άσκηση εισάγεται στα σχολεία Ειδικής Αγωγής, κάτι που σημαίνει την παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών

από το σχολείο προς τους μαθητές. Προς την κατεύθυνση αυτή έχουν υλοποιηθεί αρκετά συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα που αφορούν στην Παιδεία στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «*Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση*» του ΕΣΠΑ 2007-2013, όντας η Ελλάδα μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χαρακτηριστικά έχουν πραγματοποιηθεί και είναι ακόμη σε εξέλιξη προγράμματα που αφορούν μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, όπως: α) Πρόγραμμα εξειδικευμένης εκπαιδευτικής υποστήριξης για ένταξη μαθητών με αναπηρία ή /και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, β) Πρόγραμμα μέτρων εξατομικευμένης υποστήριξης μαθητών με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες για τη μεγιστοποίηση της ακαδημαϊκής και κοινωνικής τους ανάπτυξης με τη χρήση Νέων Τεχνολογιών και Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Υλικού, γ) Ανάπτυξη Υποστηρικτικών Δομών για την ένταξη και συμπερίληψη στην εκπαίδευση των μαθητών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες - Μετατροπή του Ειδικού Σχολείου σε Κέντρο Υποστήριξης Ειδικής Αγωγής Εκπαίδευσης, δ) Σχεδιασμός και ανάπτυξη ηλεκτρονικού μητρώου δεδομένων για όλους τους μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ηλικίας 4-25 ετών και η αξιοποίηση του στην εκπαιδευτική διαδικασία. Συμβουλευτική εφαρμόζεται και σε σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στις οποίες φοιτούν μαθητές που προέρχονται κυρίως από περιοχές με χαμηλούς κοινωνικοοικονομικούς δείκτες, όπως στην Πράξη «*Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας*» του Επιχειρησιακού Προγράμματος «*Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση*» του ΕΣΠΑ 2007-2013.

Σύμφωνα με έρευνα του Υπουργείου Παιδείας, στα περισσότερα ΕΠΑ.Λ. οι μαθητές δεν έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν την ειδικότητα που επιθυμούν, αφού κατά μέσο όρο σε κάθε ΕΠΑ.Λ. λειτουργεί το 1/6 του συνόλου των Τομέων. Η πλειοψηφία των μαθητών επιλέγει το 50% των Τομέων των ΕΠΑ.Λ. με αποτέλεσμα να υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ του αριθμού των μαθητών που συγκεντρώνει ο κάθε Τομέας. Ακόμη, οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 78% δηλώνουν ότι οι μαθητές δεν γνωρίζουν τα επαγγελματικά δικαιώματα της ειδικότητάς τους, ενώ μόλις των 56% δηλώνει ότι τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων είναι συμβατά με τις γνώσεις που απέκτησαν στο σχολείο τους. Τα στοιχεία αυτά ενισχύουν την ανάγκη εισαγωγής της συμβουλευτικής διαδικασίας στις σχολικές μονάδες Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης προκειμένου η κατανομή των μαθητών να είναι όσο το δυνατόν ομοιόμορφη στους Τομείς, δεδομένου ότι όλα τα

επαγγέλματα είναι απαραίτητα στην κοινωνία, καθώς και να αποκτούν οι μαθητές μια πιο σφαιρική γνώση των επαγγελματικών δικαιωμάτων του Τομέα που επιλέγουν.

Η συμβουλευτική διαδικασία θα ήταν επιπλέον χρήσιμη και για το μεταβατικό στάδιο από το Γυμνάσιο στο Λύκειο, αφού οι μαθητές έχουν πλέον την επιλογή εκτός από το Γενικό Λύκειο (ΓΕ.Λ.) να φοιτήσουν σε Επαγγελματικό Λύκειο (ΕΠΑ.Λ.) ή σε Σχολή Επαγγελματικής Κατάρτισης (Σ.Ε.Κ.).

Συμβουλευτική στήριξη πρέπει να υπάρχει και κατά τη διάρκεια που ο απόφοιτος κάνει την πρακτική άσκηση. Έτσι ο απόφοιτος θα γνωρίζει πώς πρέπει να συμπεριφέρεται στον εργασιακό του χώρο, πώς να συμμορφώνεται με τις εργασιακές του υποχρεώσεις και παράλληλα πώς να διεκδικεί τα επαγγελματικά του δικαιώματα. Θα μπορεί να αναγνωρίζει τους στόχους της επιχείρησης που μελλοντικά θα εργαστεί και πώς θα μπορέσει να ανελιχθεί επαγγελματικά. Με το νέο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα 2014-2020 η μαθητεία τίθεται στην πρώτη γραμμή. Με τον Θεματικό Στόχο 10 *Επένδυση στην Εκπαίδευση και Κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και στη Δια Βίου Μάθηση* προβλέπεται ο εκσυγχρονισμός και η αναβάθμιση της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης με στόχο την παραγωγικότητα, την επιχειρηματικότητα, την ανάπτυξη επιχειρησιακού πνεύματος και την εξοικείωση με τις νέες τεχνολογίες. Εξάλλου με αυτόν τον τρόπο, ο κάθε απόφοιτος αποκτά νέες δεξιότητες και κατάρτιση στο αντικείμενο σπουδών του.

Πλέον η Τεχνική Εκπαίδευση είναι ξεχωριστό κομμάτι της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Για τον λόγο αυτό πρέπει να γίνει **αναδιάρθρωση των δομών της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης** με παράλληλη κάθετη δομή διοίκησης με τη Γενική Εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, σε όλη τη διοικητική πυραμίδα της Εκπαίδευσης, από το Υπουργείο Παιδείας μέχρι τις σχολικές μονάδες πρέπει να υπάρχουν ξεχωριστές δομές εκπαίδευσης για την Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση. Στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας κρίνεται αναγκαία η ίδρυση Διεύθυνσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης που θα διαχωρίζεται πλήρως από τη Διεύθυνση Γενικής Εκπαίδευσης. Στην Περιφέρεια Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης είναι απαραίτητη η ίδρυση Τμήματος Εκπαιδευτικών Θεμάτων Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης που να ρυθμίζει σε επίπεδο περιφέρειας τα θέματα Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και να βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία με τη Διεύθυνση του Υπουργείου και με τις

Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης αρμοδιότητάς της. Σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας απαιτείται η ίδρυση και λειτουργία Διεύθυνσης Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης Περιφερειακής Ενότητας προκειμένου να στηρίξει ένα αποκεντρωμένο εκπαιδευτικό οργανωτικό και διοικητικό σύστημα, το οποίο θα επιλύει άμεσα τα όποια προβλήματα διότι θα είναι γνωστά. Ακόμη, κρίνεται απαραίτητη και η ύπαρξη νομοθετικής ρύθμισης για την σύμπραξη και απευθείας συνεργασία της ΑΣΠΑΙΤΕ με τις σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης μέσω Ειδικών Προγραμμάτων για την παροχή συμβούλων, ψυχολόγων και λοιπού ειδικευμένου προσωπικού για τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες (π.χ. Ρομά, παλιννοστούντες).

Η αναδιάρθρωση της δομής της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης στο πλαίσιο της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας δεν τελειώνει στο επίπεδο της διοίκησης. Το εκπαιδευτικό προϊόν και η ποιότητα υπηρεσιών είναι ουσιώδη συστατικά της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας και αυτά παρέχονται κατά κόρον εντός των σχολικών μονάδων της χώρας. Συνεπώς, είναι απαραίτητη η **ίδρυση Δομής Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Κατεύθυνσης** εντός των Επαγγελματικών σχολικών μονάδων με κατάλληλα επανδρωμένο προσωπικό ώστε να ενημερώνονται οι μαθητές για τις τρέχουσες ανάγκες της αγοράς εργασίας και να τους παρέχεται η κατάλληλη κατεύθυνση για την επιλογή της Ομάδας Προσανατολισμού μαθημάτων.

Η επιλογή προσωπικού για την επάνδρωση αυτών των δομών θα γίνεται μέσω διαγωνισμού ΑΣΕΠ και θα αφορά πτυχιούχους με συναφές πτυχίο σε θέματα συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού. Δικαίωμα κάλυψης των θέσεων αυτών μπορούν να έχουν και οι εκπαιδευτικοί των σχολικών μονάδων εφόσον διαθέτουν άλλο πτυχίο ή μεταπτυχιακό τίτλο ή τίτλο εξειδίκευσης Ελληνικού Πανεπιστημίου ή ισότιμου του εξωτερικού σε θέματα συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού. Σε τακτά χρονικά διαστήματα θα ήταν ωφέλιμο τόσο για το προσωπικό των Δομών Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Κατεύθυνσης και τους εκπαιδευτικούς των σχολείων όσο και για τους μαθητές και τους γονείς τους να διοργανώνονται εκδηλώσεις σχετικά με θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού προκειμένου να υπάρξει ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών.

Στα Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια και Λύκεια κρίνεται απαραίτητη η **ίδρυση Ειδικής Δομής Συμβουλευτικής και Επαγγελματικής Κατεύθυνσης**, η οποία θα επανδρώνεται με προσωπικό μεγαλύτερου φάσματος ειδικοτήτων (π.χ. ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί). Στα Ειδικά σχολεία στήριξη έχουν ανάγκη όχι μόνο οι

μαθητές αλλά και οι γονείς προκειμένου να μπορέσουν να αισθανθούν απαραίτητο και αναπόσπαστο τμήμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της τοπικής κοινωνίας.

Το φαινόμενο της σχολικής διαρροής στη δευτεροβάθμια μη υποχρεωτική εκπαίδευση εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονο στην Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση με το υψηλότερο ποσοστό να φτάνει το 22% πανελλαδικά (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2006, σχετική έρευνα). Το ίδιο ισχύει και για την σχολική αποτυχία των μαθητών που προέρχονται κυρίως από οικογένειες με χαμηλό κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο. Η μαθητική διαρροή είναι ιδιαίτερα έντονη στους μαθητές Ρομά κάτι που ενισχύεται και μέσα από το οικογενειακό περιβάλλον. Η διαρροή είναι μεγαλύτερη στα κορίτσια Ρομά, διότι λόγω της κουλτούρας των οικογενειών τους, αποτρέπονται από τη συνέχιση της φοίτησής τους στο Γυμνάσιο. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να αντιμετωπιστεί με παρεμβάσεις στις οικογένειες των Ρομά προκειμένου να αντιμετωπίσουν με πιο ανοιχτό πνεύμα τις υπηρεσίες που παρέχονται από το σχολείο προς τους μαθητές.

Η συμβουλευτική κρίνεται κατάλληλη και σε σχολικές μονάδες που φοιτούν μαθητές που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα καθώς και αλλοδαποί και παλιννοστούντες μαθητές (16% των μαθητών πανελληνίως) προκειμένου να λάβουν την κατάλληλη φροντίδα για την σχολική και κοινωνική τους ενσωμάτωση. Τα μεγαλύτερα ποσοστά αλλοδαπών/παλιννοστούντων μαθητών στα ΕΠΑ.Λ. συναντώνται στην Αττική, στην Πελοπόννησο, στα Ιόνια Νησιά, στην Κεντρική Μακεδονία και στην Ήπειρο, όπου τα ποσοστά υπερβαίνουν τον πανελλαδικό μέσο όρο. Σημειώνεται ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, υπάρχουν 7 ΕΠΑΛ, εκ των οποίων τα 4 βρίσκονται στην Αττική, στα οποία το ποσοστό των αλλοδαπών μαθητών υπερβαίνει το 50%. Για τον λόγο αυτό απαιτούνται ενέργειες εντός και εκτός σχολικής μονάδας σε μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικούς με κατάλληλες παρεμβάσεις παρουσία παιδοψυχολόγων και ειδικών ερευνητών μέσω Ειδικών Προγραμμάτων σε συνεργασία με τα Πανεπιστήμια και την τοπική κοινωνία. Μέσω των παρεμβάσεων: α) ο μαθητής θα λαμβάνει υποστήριξη σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο μέσω της επιβράβευσης, της αποδοχής και της επικοινωνίας, β) οι μαθητές με προβλήματα συμπεριφοράς και με μεγάλο αριθμό απουσιών, με την υποστήριξη της διοίκησης του σχολείου και των εκπαιδευτικών, θα εντάσσονται σε προγράμματα με σκοπό την τροποποίηση της συμπεριφοράς τους και γ) η οικογένεια θα λειτουργεί ως υποστηρικτικό πλαίσιο για τον μαθητή.

Στο νέο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα η συμβουλευτική διαδικασία παίζει σημαντικό ρόλο, γιατί μόνο έτσι θα επιτευχθεί η αποφυγή της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και η στήριξη μαθητών 15-24 ετών κατά τη μετάβαση από το Γυμνάσιο στο Λύκειο αλλά και από το Λύκειο στην αγορά εργασίας. Με την συμβουλευτική επιτυχαίνεται η ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση μεταξύ των μαθητών που φοιτούν στα Ειδικά και στα Γενικά Σχολεία καθώς και μεταξύ των παιδιών που ανήκουν σε ομάδες χαμηλού εισοδήματος και σε κοινωνικά ευάλωτες ομάδες.

Βεβαία για την επίτευξη όλων των ανωτέρω πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη δομή και τη διοίκηση των μονάδων της εκπαίδευσης. Η αναβάθμιση των διοικητικών δομών είναι προ των πυλών με τον Θεματικό Στόχο 11 *Ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας των δημόσιων υπηρεσιών και των φορέων, καθώς και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης* του ΕΣΠΑ 2014-2020.

Η αποτελεσματικότητα στη δημόσια διοίκηση είναι ουσιαστικής σημασίας για τη δημόσια εκπαίδευση, διότι έτσι μόνο μπορούν να υιοθετηθούν και θα υλοποιηθούν αποτελεσματικά οι όποιες αλλαγές και μεταρρυθμίσεις. Σκοπός της νέας προγραμματικής περιόδου είναι η δημιουργία μιας καλά συντονισμένης και ευέλικτης δημόσιας διοίκησης ώστε να αποκατασταθεί η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ κράτους, πολιτών και επιχειρήσεων. Τμήμα της δημόσιας διοίκησης είναι και η διοίκηση των σχολικών μονάδων. Αυτός είναι και ο λόγος που **η διοίκηση των σχολικών μονάδων πρέπει να τεθεί υπό το πρίσμα της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας**. Η λειτουργία του σχολείου ως αναπόσπαστο τμήμα της τοπικής κοινωνίας και η ανθρωποκεντρική θεώρηση της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας είναι τα συστατικά στοιχεία που, μέσω της εισαγωγής οργανωμένων δομών συμβουλευτικής, μπορούν να μετατρέψουν το προϊόν της εκπαίδευσης (τη γνώση) σε ουσιαστικό εφόδιο για την καλύτερη ένταξη των αποφοίτων στην κοινωνία και την εργασία. Συνεπώς οι μεταρρυθμιστικές ανάγκες στον δημόσιο τομέα συνδέονται με την επιχειρηματικότητα, την ανταγωνιστικότητα και την καινοτομία, ώστε να μπορέσει η χώρα να οδηγηθεί στην ανάπτυξη.

Η γνώση της ιστορίας του παρελθόντος είναι απαραίτητη και λειτουργεί παραδειγματικά για τις νεότερες γενεές. Η υπέρβαση σε όλες τις προαναφερθείσες και αναλυθείσες έννοιες μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της συμβουλευτικής με τη βοήθεια της χρηματοδότησης του νέου Επιχειρησιακού Προγράμματος. Εξάλλου, ας

μην παραγκωνιστεί το γεγονός ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας δημιούργησε ένα κράτος εκ νέου στηριζόμενος στις δυνατότητες που παρέχει η Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση στην ευημερία και την ανάπτυξη του κράτους.

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αποστολίδης, Λ. & Δουκάκης, Ν. κ.ά. (1988) *Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση, Επιμόρφωση-Απασχόληση*. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας, Αθήνα.
- Βιολέτης, Α. (2013) *Οργάνωση και Διοίκηση της δημόσιας Τεχνικής-Επαγγελματικής Εκπαίδευσης: Παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης και προτάσεις αναμόρφωσης της*. Μεταπτυχιακή Εργασία. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Τρίπολη.
- Γκλαβάς, Ι. Σ. (2002) *Η Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση στην Ελλάδα (1830-1930) - Η Σεβαστοπούλειος Εργατική Σχολή*. Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Αθήνα.
(διαθέσιμη online: <http://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/20817>)
- Ελληνική Εταιρεία Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (2012) *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, Τεύχος 98-99, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
- Ελληνική Εταιρεία Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού (2013) *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, Ειδικό Τεύχος (Τεύχος 101): Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
- Ευταξίας, Α. (1907) *Η Διαβάθμιση της Γενικής Παιδείας: Η Μέση Εκπαίδευση εν Ελλάδι*. Αθήνα.
- Ζαβλανός, Μ. (2003) *Η ολική ποιότητα στην εκπαίδευση*, εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε., Αθήνα.
- Ιμβριώτη, Ρ. (1980) *Παιδεία και Κοινωνία. Σύγχρονη Εποχή*. Αθήνα.
- Κασσωτάκης, Μ. (2004) *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός*, εκδόσεις *Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδάνος*, Αθήνα, σσ. 43-59.
- Κουτούζης, Μ. (1999) *Η Εκπαιδευτική Μονάδα ως Οργανισμός*. Κεφ. 1 στο Α. Αθανασούλα-Ρέππα, Μ. Κουτούζης, Γ. Μαυρογιώργος, Β. Νιτσόπουλος και Δ. Χαλκιώτης, Εκπαιδευτική Διοίκηση και Πολιτική, επιστ. επιμέλεια Αλ. Κόκκος, εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα.

- Μαλικιώση-Λοΐζου Μ. (2012) *Συμβουλευτική Ψυχολογία*, εκδόσεις ΠΕΔΙΟ, Αθήνα, σσ. 25-49.
- Μπελιά, Ε. (1999) *Διαδρομή μίας Εκατονταετίας: 1899-1999*. Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων. Αθήνα.
- Ρούση, Γ. (2007) *Η ολική ποιότητα στη διοίκηση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*, διδακτορική διατριβή, Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης Παντείου Πανεπιστημίου
- Σιδηροπούλου-Δημάκου Δ. (ά.έ.) *Συμβουλευτική και Προσανατολισμός: Παιδαγωγική Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών του ΟΑΕΔ, ΕΚΠΑ και ΑΣΠΑΙΤΕ*.
- Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων (2014) *Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2014-2020*, Αθήνα.
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής Προγραμμάτων ΚΠΣ, Μονάδα Α1, Υπόεργο 7 *Σχεδίαση και εφαρμογή εξειδικευμένης εκπαίδευσης της Πράξης Δημιουργία Γραφείων Επαγγελματικού Προσανατολισμού και σύνδεσης με την Αγορά Εργασίας (Γ΄ ΚΠΣ, ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ, Μέτρο 2.3, Ενέργεια 2.3.2)*.
- Υπουργείο Παιδείας σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ (ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»), Έρευνα στο πλαίσιο της Πράξης «Αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης στα ΕΠΑΛ–ΕΠΑΣ με την ανάπτυξη και αξιοποίηση εργαλείων ΤΠΕ στο πλαίσιο εφαρμογής των εκπαιδευτικών πολιτικών & παρεμβάσεων του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων» -ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες 4, 5 και 6 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» 2007-2013.
- Χαραλάμπους, Δ. (1990) *Εκπαιδευτική Πολιτική και Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση στη Μεταπολεμική Ελλάδα (1950-1974)*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας. Θεσσαλονίκη. (διαθέσιμη online: <http://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/1471>)

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

- Anthony Lightfoot (2010). *A Parallel of Words*. Author House, p. 90.
- Barak, M. (2002) *Learning Good Electronics or Coping With Challenging Tasks The Priorities of Excellent Students*, Journal of Technology Education, Vol.14, No.1., USA.
- Camp, G.W. & Doolittle, E.P. (1999) *Constructivism: The Career and Technical Education Perspective*, Journal of Vocational and Technical Education, Vol.16, No.1., Virginia: Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Center for Applications of Psychological Type. (2012). *The story of Isabel Briggs Myers*.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. New York: The Macmillan Company.
- Jung, Carl Gustav (1971). *Psychological Types*. Collected Works of C.G. Jung, Volume 6. Princeton University Press.
- Kaplan, R.M., & Saccuzzo, D.P. (2009). *Psychological testing: Principle, applications, and issues*. Belmont, CA: Wadsworth
- Mills, C. T. (1925). *Technical Education: Its development and Aims*. Edward Arnold & Co. London.
- Smith, B.N. (1999). *A Tribute to the Visionaries, Prime Movers and Pioneers of Vocational Education, 1892 to 1917*, Journal of Vocational and Technical Education, Vol.16, No.1, USA.
- Wirth, A.G. (1972). *Education in the technological society: The vocational-liberal studies controversy in the early twentieth century*. Intext. Scranton, PA.

Δικτυογραφία

www.et.gr Εθνικό Τυπογραφείο (Ελληνική Νομοθεσία)

<http://www.capt.org/mbti-assessment/isabel-myers.htm>

<http://lighthouse8.com/the-myer-briggs-personality-test/>

http://en.wikipedia.org/wiki/Myers-Briggs_Type_Indicator

<http://www.edulll.gr/> (Επιχειρησιακά Προγράμματα ΕΣΠΑ)